

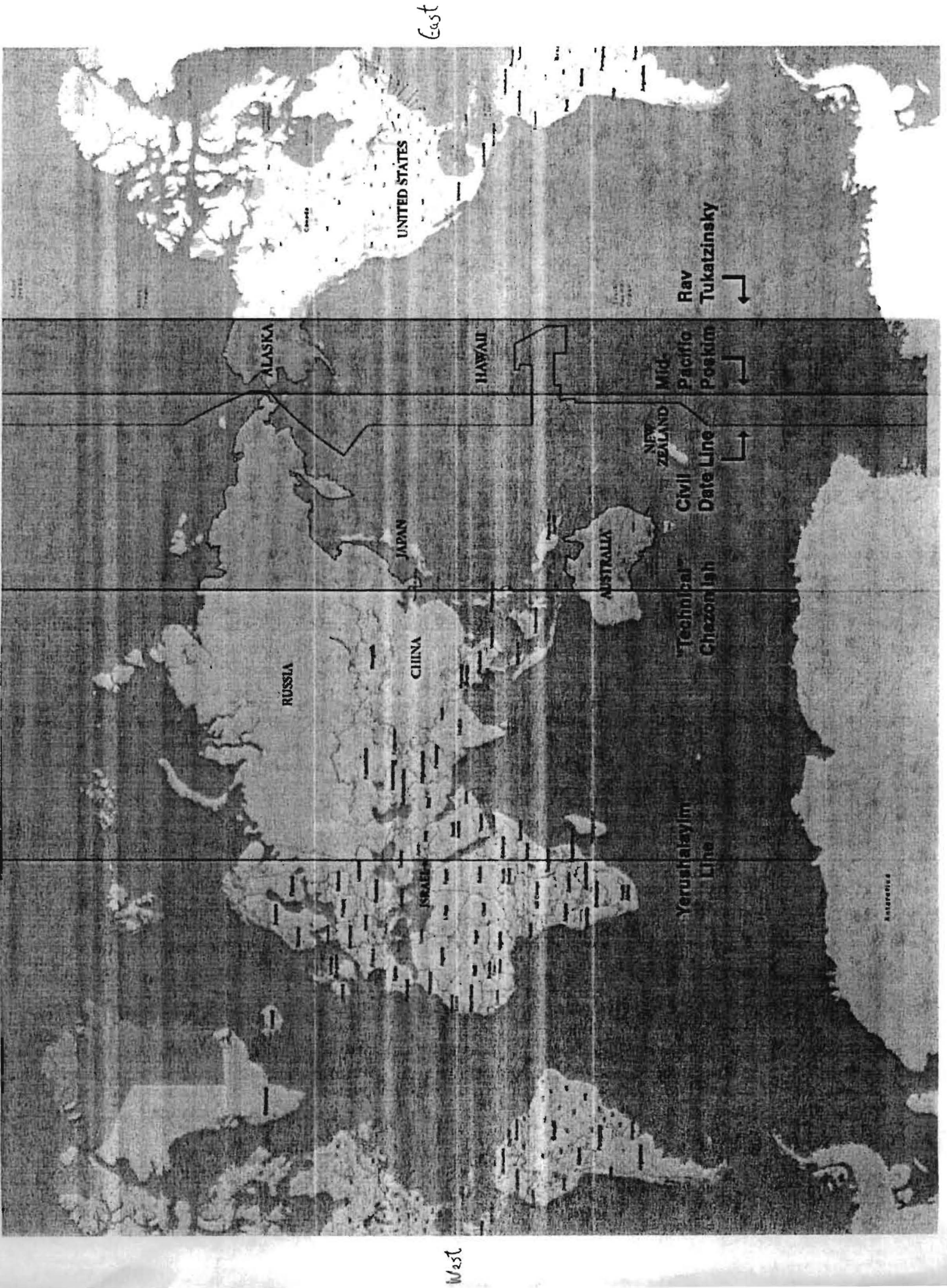
R. Simon

①

זמני קו הגאוגרפי (2)

(שאלה המתייחסת לבעיה של קו הגאוגרפי)

Star K Website

21.6.1950.
 21.6.1950.
 21.6.1950.

1-10-1950. 2. 1950. 3. 1950. 4. 1950. 5. 1950. 6. 1950. 7. 1950. 8. 1950. 9. 1950. 10. 1950.

1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950.

1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950.

1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950.

1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950.

1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950. 1950.

9

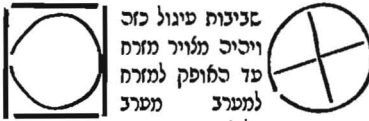
לענין נקודה מוסכמת להתחיל בה מנין המעלות וכל הנקודות שרות לזה, מ"מ מדקרי לה אלמע הישוב משמע שהוא אלמע הישוב, ואמנם אחרי שאנו מתקנין את המעלות ח"ו למעלה וח"ו למטה, ואנו קורין ק"פ מעלות שלמעלה, מעלות של ישוב, שפיר מקרי אלמען אלמע הישוב, אף שבאמת הק"פ מעלות כלות זים, ואין לנו ללמוד מדברי ר"מ כלום, ועל עיקר היסוד שבחרו נקודה אלמע הק"פ מעלות כ"ד מעלות אחר ירושלים אין אנו אחראים לתקור אחר סיבתו, כי דבר זה מקצת לסיבות קלי ערך חוץ מגדרי החכמה, כי אין כאן מליאות של אמת רק סימנא בעלמא להתחלה, וכי הכחם בתוכן נה"ן כבוד לארץ לקבוע בה ההתחלה, ולפיכך אין לנו לזרך לתקור כאן אחר הסיבה, וקביעות אלמע הישוב הוא מחכמי א"י שמהם למד ר"מ וכמשי"כ ר"מ שם פ"י כ"ד, ואמנם בחזו סביבת הכסם זה היבט שחשבו שמקלכ הישוב עד ירושלים יש ק"י מעלות, שבה נודע להם פ"י שינוי זמני ראיות לקוי המאורות, וא"כ ע"כ החזיקו את הישוב עד ק"י מעלות מירושלים, וזר"ך להבין איך מלאו כן, ואמנם לענין אורך הישוב בכלל, לא קבעו עממ החוכמים על רחב ירושלים שהוא ברחב לפון ל"ב מעלות, אלא כל אורך הישוב נכנס בכלל זה, ובהאריך מעלות רחב לפון מאריך הישוב למרח הרבה והיא ארץ סיביר ויש שם אורך יותר מק"י מעלות למרח, ובזמן הסכמתם נודע להם ישוב עד ק"י מעלות, ובכל אופן אין אנו אחראים כאן מחוג הלכה לדון בזה, כי בהסכמת היא מחכמי א"י לסימנא בעלמא, ואין ראוי כלל להכניסו לביה המדרש, בזמן שאנו דנין בעלכב.

ואמנם לפי פירוש היסודי סוגיא דר"ה שהמשו גמ ע"פ הסכם זה, אצל זו דעת יחיד, ואף לדברי היסודי אינו אלא התחלה להשבון לסיבה בלתי יודעת לנו, אבל היסודי עממו הביא דברי ר"ה והכחרי שמירושלים עד ק"ה המרח ל"י מעלות, וזכר לא פערט עליכם, שכנגד ירושלים לכו"ס הוא מכוון, דשנחאי הוא ברחב לפון ירושלים.

הספר שאלו בסוף דבריו "מאין לנו מקום קבוע למרח ומערב ואמנם פשוט וזכור שיש מרח ומערב ככחוב בצרכה מקראות ובתלמודין."

והנה הגורם בעיקרי אשר בשבילו מעדו רגליו לפמוד על דעת ה"שונים ולהבין במקרא ושום שכל בדבריהם הפשוטים, הוא בשביל הפלסופיה שהקדים שאי אפשר להאריך בלא מרכז ומרכז מחייב מרח ומערב או מרח ומערב מחייבים מרכז וא"כ ח"י כדור מרח וח"י כדור מערב וכאילו כן דברים מהוייבי מליאות ע"י מושכלות ראשונות, ואמנם אין מלוח האלה אלא פדגוגיות להסביר לתלמידים, אבל יכול האב ללווח את בנו שהקפא את כדור הארץ ותשבות בכל יום שביעי, ובשובך לנקודת ההתחלה להקפ, חשלק יום אחד מהשבון ותקח את מחרתו להשבון, ומפני שבכמשיך בהיקף נאספו השעות של ארבעה כל יום יום שלם וא"ל לוח לא מרח ומערב ולא מרכז ולא שאר הקדמות, וגם מרח ומערב של הכדור אינו מחייב לחשוב ח"ו מרח וח"ו מערב ויש להשכל

התפש לזייר מרובע או בתוך בעיגול כזה ומערב, ויחיה לפ"י מרח ועד האופק למערב ומערב ויחיה לח"י העליון מרח ומערב ולח"י כדור התחתון מרח ומערב, [כי רגשי הסידור מאפשרים חכניות רבות, וכולם יש בהם סגולה סדר, ואפשר להסכים בדיון א' על סדר זה ולענין דין אחר סדר אחר.] (ע) **כתוב** בספר ומשום הזרות כ"י נזורו כל הראשונים כ"י רובם ככולם מנאור הסוגיא שנארוה ר"ה והכחרי כ"י ומכס שלא הביאו כלל פי ר"ה ומכס שהביאוהו והממרתו כ"י ובמקום אחר כ"ה: וכל הראשונים והאחרונים שדברו בסוגיא הביא לא מלינו אחד מהם [זולה הריעצ"א] שיתחשב עם ביאורם של הכחרי והר"ה כ"י, עד כמה הדברים רחוקים מן האמת, מי הוא ומכ שמו של הראשון שלא התחשב עם פירוש ר"ה, אם הראשונים שקדמו: בלא לא ראוהו, ואם כבאים אחריו בלא הר"ן והריעצ"א

כתבו שהוא פירוש המחור, ולא מלינו רק להראב"ד שחולק עליו וקושיותיו רק בשיקול הדעה, והיסודי פירשו בפירוש שלא פירשו הראב"ד ולכן תמה עליו בחמיה קיימת, אבל הראב"ד לא פירשו כהיסודי, אלא שאין כונה הר"ה ליתן לו שעה ולכן לא תמה עליו בזה, עכ"פ דברי ר"ה בשאלו זאין לזוחנם מחוג הכחמה כבאים אחריו אין לנו רק הר"ן והריעצ"א ששכתבו מאד, ודעה ראשונים אחרים לא שמשנו.

ואדרבה כשאו עומדים על הפירושים לא מלינו פירוש שלא נשאר לנו בקושיא זולה פי ר"ה, ולפי שאין צידו מן הספרים שביא בספר נחשט את הפירושים על הסדר שביאם בספר, הביא בשם הגאונים דאם נולד קדם ח"ו אפשר לראוח להצב בלוחו יום ולפי דברי הרמב"ם פ"י מ"י ק"ה או אפשר לראוח קדם שבתרחק השע מעלות ועל הרוב לזרך יותר, ואם נפרט על מולד אלמעי קשב שאין מולד אלמעי קובע ולפעמים נולד קדם ח"ו ג"כ או אפשר לראוחה בו ציוס, עוד פירשו לילה ויום מן החדש שבני ח"ל אין עושין צ"י ימים וגם זה קשב דמאין פסיקא לן דכאו עדי ראי דלמח היב ויום מעונן ולא מלינו בגמ דלפעמים לא היו עושין צ"י ימים.

הביא פי הראב"ה דנולד קדם ח"ו במרח, ואנו מחזיקין ע"פ דעה ר"מ דזמן המולד המקובל צידו הוא בירושלים ואין סבחה דח"ל ששברו בק"ה במרח.

ופרשי הוא ג"כ על יסוד שאפשר לראוח אחר שש שעות שאינו לפי החוכמים כמו שכתב הרמב"ם והראב"ה ובתשנ"א, וגם חר נחקשו פרשי וגם פי חר השאירו בקושיא, הרמב"ם הייה בסוגיא בקושיא כמשי"כ התשנ"א, וכן פי הראב"ד אינו לפי החוכמים.

סיכום

הר"ה והכחרי מחייבים נקודה היולאח חוץ לק"ה במרח אשר שמה מחקיים בעומל ר"ה אשר תתלחו אחר התחלה היום בירושלים י"ח שעות, ואשר על ידה מתקיים לילה ויום מן החדש, ואין שום ממש ליהם להם שלילה אחר י"ב שעות, והם לריכים יום מחוייב המליאות וגופו בו קדושה היום, [וחוץ מה אין שום מוכן לחורה השלילה שכתב בספר] ואשר הראב"ד הסכים עמהם ביסוד זה וכוונת דבר ידוע אלא ששעמו שאין ראוי לקבוע ר"ה ציוס זה כיון דבירושלים אין לילה ויום מן החדש והביא כן גם בשם הגשוי ריב"ב, למדנו שגם דעה ר"י צ"ב כן וזו עדות גמורה על דעה היסודי שגם דעתו כן שהי היסודי מציא בשם הגשוי ריב"ב דמקלכ במרח מחזיקין מנין הימים ומסכים עמו, וכל זה מפורט בדברי הראב"ד וביסודי ואין שום מקום לנטוח מה ימין ושמאל, ומכ שחמה היסודי על ר"ה הוא משום דמקום של י"ח שעות אחר ירושלים אינו אלא כח חשבוני ושכלי ולא שעות, ובזשון ר"ה ר"ה שנתן לו שעה בק"ה סין וא"כ היצב עמכ מתחלקת, וזכ מן החימא כמה רחב יבצין חוץ לקו התאריך ומי יבביל זה וחס ירושלים יכי התאריך גם זה א"ל והיינו דשאל היסודי למה לא פירשו מה תורת הארץ מירושלים עד ל"ן, ואי פירשו דברי ר"ה דכונתו חוץ לק"ה או חוץ ל"י מעלות אין כאן חסרון פירוש, שכבר הדבר מפורט דמירושלים עד ל"ן מקדימין וגם אין ענינם לפרש אלא מה שהוא לזרך לפירוש הסוגיא, וא"כ חיפוח תלמוד ערוך הוא צפי ר' חסמן הדיין הראב"ה ר"י צ"ב שביא היסודי ומחזיק בדבריהם, והראב"ד והכחרי והר"ן והריעצ"א וכן מפורט בתשנ"א וכמשי"כ לקמן, ואין שום אחד מן הראשונים שיהלוק בזה ואסור לשמוע דברים בלילה מדבריהם, או פסקוק ח"י באתחאם, וכל דברי הראשונים נאמנים עלינו כנתינתן מסיני.

ואם אמנם חייבין אהנו להפך בהן ולהקשות מה שיש להקשות, לא לענין עיקר הדיון, אלא כדי להבין דבריהם הקדושים, וכבר נתבאר שאין כאן שום קושיא על דבריהם ורק לללים דמני כהרים. **ומירושלים** עד ק"ה במרח מקדימין לירושלים, והלכך הזכירו כל הראשונים דמקלכ במרח עד ח"י ל"י מעלות והכבול

שש שעות, והספר ג של חולקים, ואינו ו ולמחרת ו ושאלת אלהסק"ה היא מעו

(א) **ביאור** לשון כ פירוש, שימוש הטעם, מטענת, והכ דקו משתיקא וי"ה מת בבקר קדם נן בו בנקודת אמת כגון בעתיקא ושש שעות לראוח הייה בסין וכן בשעה שהחמה יאילו רואה, וא"כ שעות צ"י ו"ג צמוד בסין ונכס וגמחרת כשחזרה ל ר"ה שש שעות של הפדופי על י"ח ש שעות שאם אחר יחס אחר יותן ו והחמה בעבור כ אף שרחוק מן כ שעות והיינו כש שעה, אבל פעמים אצל י"ב שעות קב פעמים שכן צעה לדידכו וחי ראוי ושית מחדתא, ל מעתיקא כ"כ א בזמן שהמולד בו ו מעתיקא יכי ולשון הראב"ה וצידוע המולד [ככיסוי הענין על צורין] הוא כ"י ומלאי פירש דמ"ח עו אנשי מרח היל הראי במערב ו [ר"ל מבי"ה של שעות והיינו מן וכדאמר לדידכו דכשחמה הלכ ואין ראוי לחשו ו שעות בזמן מחכמה שית מן ככיסוי שית מן וכוא תתלה ל"י

(ב) **לשון** התו כגל כמולד יותר על

זו רק להראות שחולק מלך
 ז פירשו בעירוש שלא פירשו
 ות, אבל הראשון לא פירשו
 י ששח ולכן לא תמה עליו דבר,
 מחוץ בסכמת הצאים אחריו
 מאל, ודעת ראשונים אחרים
 ז:.

ז לא מנינו פירוש שלא נאמר
 ולפי שאין בידו מן הספרים
 על הסדר שהביאם בספר,
 חלוא אפשר לראות בלבוש
 זכ: ק"ח אי אפשר לראות
 רוב לר"ך יותר, ואם נפרש
 זי קובע ולפעמים נולד קדם
 , עוד פירשו לילב ויום מן
 ס אז קשה דמאין פסיקא לן
 לא מנינו בגמ' דלפעמים לא
 מי.

במרת, ואנו מחזיקין ע"פ
 ל: בידו כוא בירושלים ואין
 קבל במרת.

זח אחר שש שעות שאינו לפי
 והראשון ובהש"ך, וגם חר
 שיה, הרמב"ם הביא בסוגיא
 ראשון אינו לפי החוכמים.

זכ חוץ לקבל במרת אשר
 חלואו אחר החלואו היום
 זקיים לילב ויום מן המרת,
 י"ב שעות, וכן לריכוס יום
 , [וחוץ מה אין שום מדין
 זכ"ד הכינים עמכם ביסוד
 ראו לקבוע ר"ב ביום זה
 ז והביא כן גם ששם הכנייה
 ז חו עדות גמורה על דעת
 מביא ששם הכנייה ריב"ז
 זכ"ב עמו, וכל זה מפרש
 ים לנשות מה ימין ומאל,
 ס דמקום של י"ח שעות אחר
 ז שעות, ובלשון הרמ"ב רבינו
 ז עמלה מתחלקת, וזה מן
 זאריך ומי יגביל זה והם
 ינו דשאלו הכינים למה לא
 זין, ואי פירשו דברי הרמ"ב
 זין כלן חסרון פירוש, שכבר
 ז וגם אין ענינם לפרש אלא
 ז: איפוא תלמוד ערוך הוא
 ז ששכח הכינים ומחזיק
 זר"ן והרמב"ם וכן מפורש
 מן הראשונים שיהיו דבר
 ז: או פקוק ח"י באלמחמם,
 זינו כחיתתן מסויי.

זקשות מה שיש לכתוב, לא
 זין דרכים הקדושים, וכבר
 ז: ורק ללוי נדמי כהרים.
 ז לירושלים, והלכך הזכירו כל
 ז עד א"י זי מעלות והבדל

שש שעות, והספר נסחיים מלשון זה דלא כהר"ה ועפ"י אסף שורק
 של חולקים, ואינו מוכן בלא זה ביסוד בדברי הרמ"ב שמירושלים
 ולמרת מקדימין ומירושלים ולמרת מאחרין.
ושאלת אלא ספק אינו שאלב לפי דעת הראשונים ודאי אלא הרי הוא
 היא מערב ירושלים ולא מרת ירושלים והיא כמעט
 חמיקא כמו שהגיון עכשו.

ב

א ביאור לשון סי' הציבור מ"ב ז"ל שהוצא בפסח, והגיהו בלא
 פירוש, הראשון מפרש וכ"ז שעות מכיו סיכורא, ר"ל
 שימוש הכעלם, וזה חומרת שראוי נראותה אלא דקוה
 משתיקא וי"ח מחדתא, אמנם אחרי זמן רבתי של עתיקא הוא י"ח
 צבקר קדם קן החמה, וכל חדתא צבקר אחר שקרייה לא יתכן
 צנקודא אחת כגון אב המולד צבקר המזרח יתכן שימוש שש שעות
 צעתיקא ושש שעות צחדתא וצבקר צבקר היום היום ראוי
 לראות היום צבין ואינו נראה מפני דקיהו שש שעות יפני המולד
 יק צעטב שחמה צחמלש אלא הרי ראוי נראיה החדתא צעטב שקיעה
 ואינו רואה, וא"כ מכיו סיכורא רק י"ב שעות, ואמנם יתכן כ"ד
 שעות צבקר צ"ב מקומות והיינו חלואו המזרח וסוף המערב והיינו
 צמולד צבין ונכסר עתיקא שש שעות צעטב שתיכב צבקר היום,
 וצמרתה כצמרתה לצבור היום הרי ראוי לקבל מערב לראות החדתא ולא
 נראית משום שלא נראית עד אחר י"ח שעות והיא עדיין לא
 העדיפה על י"ח שעות, ויותר מכ"ד שעות לא יתכן אפי"ג דקוה ל"ז
 שעות שאם אחת נותן כל י"ח שעות לחדתא אין לעתיקא רק י' שעות,
 ואם אחת נותן לעתיקא כל י"ח שעות והיינו צמולד צבוק מערב
 והחמה צבקר היום אין הריה נראה צבקר המזרח מפני דקוה
 אף שחוק מן המולד י"ח שעות אבל לא י"ח הכיכוי צחדתא רק י'
 שעות והיינו כשחמה למחרת צבקר היום ויש כאלן כיכוי כ"ד
 שעות, אבל פעמים עתיקא י"ח ופעמים חדתא י"ח וי"ח כה הכיכוי ל"ז
 אבל י"ב שעות קבועות ו' עתיקא ו' צחדתא, וי"ב פעמים שכן צחדתא
 פעמים שכן עתיקא, וככב עתיקא צחמלש לדין והחדתא צחמלש
 לדידכו והי ראוי נומר לדין ו' עתיקא וי"ח מחדתא או י"ח מעתיקא
 ושית מחדתא, אלא שמכיר מכפר שית חלואו, ונקט לדין שית
 מעתיקא כי"ה דאפשר לדידכו שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא
 צמן שחמולד צבוק מערב, אלא לסימנא צעמלח נקט שאם לדין
 ו' מעתיקא י"ח י"ח מחדתא ואם י"ח י"ח מחדתא י"ח י"ח מעתיקא.
ולשון הראשון כאלו היה המולד צבקר המזרח צבתי יום ראשון
 ובידוע שהלבוש מתכסב חתה אור החמה י"ח שעות קדם
 המולד [וכיכוי כ"ז אינו יכול לתשבון כ"ד שעות אלא מערב
 בעין על צבין] ומפני זה אנו אומרים כי ובידוע שעה המולד אם
 הוא כ"ז ונמלאת מסתרת מכל הישוב כ"ד שעות כ"ז [עדיין לא
 פירש דמ"ח עתיקא אנו לוקחין רק ו' שעות וכולך ומפרש] ועל
 אשני מרת היא מסתרת מתחלת ליל ראשון כ"ז ולא נאמר לפי
 הראי במערב כי אם שש שעות כדאמרי לדידכו שית מחדתא כ"ז
 [ר"ל מה"ח של עתיקא לא נאמר לנרף לכיכוי של מערב אלא שש
 שעות והיינו מתחלת יום א' [צמרת] עד המולד שהוא צבתי היום
 ובראמר לדידכו שית מחדתא ולא תשבין כל י"ח של הכיכוי רק ו',
 דכשחמה הלכב מעבור היום כבר אין ראוי לראי צבקר המערב
 ואין ראוי לתשוב רק ו' שעות, כ"ז אין ראוי לתשוב מעתיקא רק
 ו' שעות צמן שחמולד צבתי היום, וכוסוף לפרש ולאשני מערב
 מתכסב שית מעתיקא ר"ל כשחשבין צמערב כ"ד שעות כיכוי חשבין
 הכיכוי שית מעתיקא שהחלילה להסתר צעטב שתיכב צבקר היום
 והוא חלוא ליל ראשון צמערב והכיכוי שימש צמרת, שכרי שימוש
 כיכוי עתיקא הוא צמרתה צמשובנו].

ב לשון המש"כ ח"ג סי' רע"ז [שהגיהו בלא פירוש] וכבר זכר
 בגאון ר"ם ז"ל שהוא ראב לקוח משמי צמשובן שעה שיכ"ה
 המולד יותר על אחת שעה ח' שעות [נראה פירוש דהמולד מאוחר

ח' שעה מחלקות וכגון שראב הלכות צבקר צחלואו, וכמולד
 שמונה שעות על היום] ובלא ספק שחלקות אינו אלא צעטב המולד
 וסיבה מרחק הלכות מנה המולד צמקומו על ר"ם הוא מרחק מקומו
 ממקום המולד כי הוא היה צבגד והוא רחוק מקבל המזרח כי
 מעלות וכשצברו מקבל המזרח צעת הלכות אשר שעות עם החלפות
 בהצטב עדיין לא עברו צבגד אלא שתי שעות, נראה דיש כאלן
 כ"ם ו"ל והוא רחוק מקבל המזרח סי' מעלות ונפקס אור המש"ך
 ונכסב ה', וצמקום אשר שעות ז"ל ח' שעות וכמו שכזכר צחלואו
 דצביו שכיב הלכות קדם המולד ח' שעות, ולא פירש דהמולד
 שכיב ח' שעות על היום היינו צבקר המזרח אבל צבגד המולד ד'
 שעות על היום וא"כ לא קדם הלכות רק ד' שעות, ונאשר צמערב
 מתקדם הלכות אפשר להקדים צ' שעות, וא"כ לא הקדים הלכות
 רק צ' שעות ושיעור זה נמשך הלכות.

ומש"כ בספר סי' מעלות ר"ל שעה שהלבוש מתקרב — צבקר
 שעה זה — אל החמה כי מעלות, לא מנינו לשון מעוקס
 כזה שזה חלוא חניא דלא חניא שחשבון קירוב הלבוש נודע ע"פ
 שחשבון שעות הכיכוי ושעות הכיכוי נלמד מהמרתה, ואם הכיכוי
 שחמולדות נקצבו צבקר היום כרחוק צבגד ק"ן מעלות והן אשר
 שעות אין לורך לשפת עלגים צב, אבל בלא"כ אין לו שער שחמולד
 נמכר לצבור היום, וכבר צעל הספר עמו פירוש.

ג לשון המש"כ סי' רע"ז שהניחו בספר בלא פירוש, ופירשו מוכן,
 וכונתו ז"ל שאמנם לדידכו שית מחדתא וי"ח מעתיקא
 ולידן שית מעתיקא וי"ח מחדתא, מילי מילי קמני, והן רמזים
 למזכרת היסודות שקבל המזרח מא"י רחוק ו' שעות רבע הכדור,
 והלבוש שחמולד אינו נראית אלא צחלואו הלילה, וכ"ז שעות מכיו
 סיכורא ר"ל אם לא נראית אה הלבוש אחר המולד צביל ראשון אל
 קוקב לראותה עוד קדם כ"ד שעות, שאי אפשר לראותה צמן שיהא
 קעטב אלא רגע מועט צחלואו הלילה ואם הפסדת חלואו לילב
 ראשונה הפסדת כ"ד שעות, ואמנם דוקא אם אחת דן על מקום
 אחד אחת לר"ך נכחית כ"ד שעות אבל צעולם אפשר לראותה בכל
 שעה ושעה וצבקר המערב אפשר לראותה אחר ו' שעות משקיעה
 א"י, אלא שצברו צבופן שלא כלו כ"ד שעות אחר המולד קדם חלואו
 לילב צב"י וצבופן זה אי אפשר לראותה צביל ראשון אחר המולד
 בכל מערב אף צבופו, וא"כ לא תראה לא צב"י ולא בכל המערב
 עד כ"ד שעות, ואמנם צבקר מזרח אפשר לראותה צחלואו הלילה
 [ואיירי שחמולד לא נחאחר אחר חלואו היום צב"י] והיינו כ"ז
 לדידכו שית מחדתא וי"ח מעתיקא, שאם כיכב המולד צבחות יום ו'
 [או קדם עד י"ז שעות] והנה לא נראית צביל שעה מפני קוטבה,
 וחוסוף צבכרה צב"י העמלה כ"ד שעות עד מו"ש, וצעולם כבר
 נראתה שש שעות קדם היינו צבחות היום של שבת צב"י ולא שקרייה
 צבקר המזרח וכבר עברו כ"ד שעות מן המולד, ואזן שעות שצבר
 נראתה צעולם היא נקראת חדתא שכרי כבר נולדו צעולם, אבל י"ח
 שעות מתחלת ליל שעה עד חלואו היום כן צבכל עתיקא שלא היתה
 עדיין צעולם כלל. [ובס"י ק"ב מפרש סוף המערב והיו שית מחדתא
 ממש צב"י נקדש היום ו' שעות קדם כלות כ"ד שעות כעלם].

רע"ז לדין שית מעתיקא וי"ח מחדתא, הוא כשחמולד צבחות
 הלילה צבקר המזרח של יום ו' ולא נראית צביל שעה צבקר
 מזרח, שעדיין לא היה אחר המולד רק י"ח שעות, ונחכסב כ"ד שעות
 והוא עד מו"ש והי כהעלם יום השבת, וצב"י כי המולד צחלואו ליל
 שעה ונראית צחלואו ליל מו"ש ונקצבו יום א' ר"ח, וחלואו ליל מו"ש
 הוא חלואו ליל שעה צבקר המזרח, ונמלאת שש שעות של הכיכוי עתיקא
 היינו יום חול צבכל הכדור וי"ח מחדתא שכבר נקבין קדם צ"ח
 חלו צב"י, וההצב"ן מפרש לב צנקודא שאחר קבל צבמור, וזה
 מצבאר שלא נסתפק צב זה אדם ולא נחלקו צב, [אם נחאחר היום י"ח
 שעות] דאם היה צב מחלוקת היה מחיר שצברו כדברי האומרים
 כן, אלא שזה צבר ידוע כמש"כ הראשון.

ובסוף דברי המש"כ נראה דיש חילוף חיתות ו"ל ופי' לאכמשי
 ככדי פי' שלא תראה [צב"י] צחלואו הלילה וצבאו פי'
 שראוהו

הראשונה והנקודה השני' שלדעת בעל המאמר שתי הנקודות האלו הן כנבד שפת ים אוקיינוס. וכל זה אינו במציא דבמזרח אסי' למעלה מדרומה 40° לצפון היבשה מהפשוטה מאד, והארץ שולחת כנפה עד כמו קני'ה מעלות למזרח מאורד ירושלים, שזה יותר מנערך שעות מירושלים. ולאדך גימא במערב אין מירושלים עד ים אוקיינוס רק כמו נ"ג מעלות, שבאורד זה הים הולך כמעט כל אורד העולם מקוטב הצפוני עד הקוטב הדרומי כלי המסקי בשעה. ולענין הנקודה השני' שהעבר בעל המאמר שזה סוף מערב היינו שש שעות למערב מאורד ירושלים, הקו העובר על נקודה זו רובו הוא בים אוקיינוס וגם עובר על רוב אמריקה דרומית. הרי מבואר די"ב שעות של ישוב שהעבר בעל המאמר אינו בנמצא.

אולם כבר גילה לנו בעל חזון איש וצ"ל בקונטרס י"ח שעות אות ב' הדרך האמיתית בבואר י"ב שעות של ישוב, וז"ל: ועוד אנו צריכים להוסיף כי שטח העליהן של הארץ הוא עיקר הישוב משום שבאמצעו המקומות המקודשות ביותר, ארץ ישראל ירושלים וכו' תחלת הישוב בשעת בריאת העולם וכו' ישב אדם הראשון ולפכך משמשים הדבה פעמים בשם מרכז הישוב על ירושלים בהתינת שטח העליהן ולא על מרכז הכדור ועוד חשיבות מיוחדת מיוחדים לו לשטח העליהן, וישוב התחתון בכלל אי' הים גושב, ע"ל. לפי באור ה' י"ב שעות של ישוב הוא הישוב העליהן, היינו צ' מעלות למזרח מאורד ירושלים עד צ' מעלות למערב מאורד ירושלים, וישוב התחתון נחשב כיום, דיבשה שבישוב התחתון נחשבת כאי הים'.

ב) בפרק ראשון העתקתי דברי היסוד עולם מה שהקשה על דברי הכתרי ובעל המאמר, וזמנך דברי החזון איש בקונטרס י"ח שעות גראה דנקשת בשני דברים. אחד, ממה שכתב בעל המאמר, "ודע כי חשבון הימים הנמנים מלימי היבוע תחלתו מן הנקודה השלישית שהיא סבור הארץ והיא א"י", משמע לכאורה דכו התאריך הוא קו האורד העובר על ירושלים, וה א' אפשר בשום אופן דאיר יתכן דשני שכנים הדרים זה אצל זה באמצע הישוב לזה הרי' שבת לזה חול, וגם זה סותר למה שכתב בעל המאמר דיש י"ח שעות בין שוכני ירושלים לשוכני קצה המזרח, ומשמע דהתחלת מנין הימים היא בקצה המזרח, שש שעות למזרח מירושלים, ובין מזרח לאותו מקום למערב לאותו מקום יש חילוף של כ"ד שעות, וכן קשה לשון הכתרי שכתב "מפני שא"י שהיא מקום התחלה לקריאת שמנת הימים".

ומה שכתב היסוד עולם לשונו "סבור הארץ או ירושלים" מפני שדמא כאן למה שכתב במקום אחר דסבור הארץ הוא כשעה ותרי"ב חלקים למזרח מאורד ירושלים, אבל לא עשה עיקר מזו, כי עיקר השגתו על הכתרי ובעל המאמר הוא דמשמע משום דמנין הימים מתחיל מאמצע הישוב ולא מקצה המזרח, ומה שכתב איזה פעמים "סבור הארץ או ירושלים" משום דהי' מסתמך שתיא מקום התחלה לקריאת שמנת הימים".

(1) אבל לענין התחלת מנין הימים פסק החזון איש דהיבשה המתחבת אל הישוב העליהן נשפלה אפלה ויש לה דין קריבה, וצ"ל לקמן פ"י אות א' לענין חים הנמנים אל הישוב העליהן.

באר שיטת הכתרי ובעל המאמר

ירושלים היא סבור הארץ, באור י"ב שעות של ישוב וי"ב שעות של ים. ומקומו בבבוי כדורו יבעל המאר, פירוש חזון איש בשיטת דאין מקום ישוב שמתאחד י"ח שעות אחר ירושלים וגם היבשה המתחבת מקיימה. בספר אגן סתור המבי' שיטת המקום הראי' שמתאחד י"ח שעות הוא דוקא מקום ישוב הקויה בהגדרת היום דבינוני שעלי' גוססה הגלבה של עול קיום תחת ראי' מדברי הרב"ז ר"ל וישבבים ושיבבים" לאו דוקא וכסברה חזון איש. לענין עצם הדין של קו המאריך יש להזכיר מדברי הכתרי דאין עובר צ' מעלות למזרח מאורד ירושלים וחזון איש בין הים ובין היבשה.

7

א) הנה פשטות דברי בעל המאמר מורים שחלק העליהן מכדור הארץ שעליה מקפת החמה כ"ב שעות של המצת לעת היא יבשה, וירושלים באמצע, ולכך נקראת ירושלים "סבור הארץ". והצי הכדור התחתון הוא ים, ולכך נקראת הנקודה הרביעית "סבור הים".

והריש פ"ב מפרקי דר"א איתא "הבה יתירה חב הקב"ה לאדם הראשון שבראו ממקום סתור וקדוש ומאיה מקום לקחו ממקום בית המקדש והכניסו לאפדנו שנאמר ויקח ד' א' את האדם ויניחמו בנן עדן לעברו ולשמרה". ובפ"א שם איתא "ובבל את עפרו של אדם הראשון ובמקום סתור ה' בסבור הארץ ה'". ובבואר הדר"ל שם, "ובמקום סתור וגו' היינו א"י דכתיב בה (יחזקאל לח) וישבי על סבור הארץ, פירוש באמצע הארץ". הרי מבואר דמקום בית המקדש נקרא סבור הארץ, ולא עוד אלא שכל א"י נקראת סבור הארץ, ודא לעיל מיני' כתיב "ביום בא גוג על ארמת ישראל".

וכשאנו מדקדקים בדברי בעל המאמר אנו רואים דלא רק יושבי א"י אלא כל היושבים סמוך לקו האורד שבין הקוטב הצפוני וקוטב הדרומי העובר על ירושלים נקראים יושבי על סבור הארץ, דהא כתב "הנקודה השלישית היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות האלה על פני כל הארץ והיא נקראת סבור הארץ", וכוננו בעל המאמר דכל נקודה ונקודה של אותו קו האורד נקראת סבור הארץ, וגם היושבים סמוך לאותו קו בין למזרח לו מעט בין למערב לו מעט נקראים יושבי על סבור הארץ.

כד

הנה כשאנו מסתכלים במפה אנו רואים דצדקה הגדרת בעל המאמר במה שקרא לקו האורד העובר על ירושלים סבור הארץ, דנבגד אותו קו יש יותר יבשה כמעט מכל קוי האורד שבעולם, דהא היבשה באותו אורד מתחלת בכמו 68° לצפון ונמשכת עד כמו 24° לדרום באפריקה דרומית, ולחפך קו האורד של סבור הים שחזקת 180° מאורד ירושלים עובר כמעט כל ארד העולם מקוטב הצפוני לקוטב הדרומי על הים, וזהו כמו עשר מעלות של רוחב באמריקה צפונית.

הרי"ב 2 ליעואל 313 20
א קו המנין וינין הרי"ב
332
232

← בכבר, ולפי האמת י"ל דהיסוד עולם מורה דירושלים היא אמצע הישוב כסברת הכוזרי ובעל המאור, דאפוישי פלוגתא לא מפשינן.

← סברו בזמנם) לפי זה מה שכתב הכוזרי "תקרא השבת לצין אחר ארץ ישראל בשמונה עשרה שעות", וכן מה שכתב בעל המאור "כי יש הקדמת י"ח שעות במנין ימי השבוע וזשעותיהם בין שוכני ירושלים לשוכני קצה המזרח ששוכני ירושלים מקדימין על שוכני קצה המזרח", צ"ל דהם השוכנים לצד המערב של קו התאריך, היינו לצד הקרוב לירושלים, ומשמע לכאורה מדבריהם דיש לקו התאריך שסוף, היינו רלענין מאי דאמרין ברי"ה דף כ' דגולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, דיש איחור של י"ח שעות אחר ירושלים, וזה בתחלת הקו שרחוק שש שעות מירושלים, אבל יש שסח לקו זה לצד מערב, שכיבשה זו עשנים בני אדם ר"ה יותר מי"ח שעות אחר שעששים אותה בירושלים, ודבר זה ודאי עושה בלבד.

← שש שעות למזרח מירושלים המבדיל הים מהיבשה, וכל היבשה מקדימה. והחזון איש כתב דיש לתרץ שיטת הכוזרי ובעל המאור דראוי ה' להתחיל היום מירושלים, דמשום חשיבות של א"י וירושלים יש להשיב כאילו הימים מתחילים משם, אבל כל היבשה עד קצה המזרח נספלת אל ירושלים ומקדמת כרי שתשובות בזמן שירושלים שובתת. וגם זה לא נעלם מבעל יסוד עולם, אבל הוא הקשה דרך מ"מ, דבלשונם נתנו מקום כיבשה זו שבני אדם עושים שמה ר"ה שלחם אחר ירושלים, א"כ אין צ"ל דהיבשה עצמה מתחלקת ויש קו התאריך באמצע היבשה, א"כ אין כאן טעם ששסח המזרחי נספלו לירושלים דא"כ כל היבשה מקדמת.

← והשוכנים בקצה המזרח מאחריים י"ח שעות אחר ירושלים לאו דוקא, דכל היבשה עד הים מקדימה, ואין זה אלא ציור שכלי, וכוונתם דיש נקודה אחת בעולם ששם מתאחד היום י"ח שעות אחר ירושלים, והנקודה הזאת היא על רחוב ירושלים צ', מעלת למזרח מאנה, ולשונה ב"אמת ג', "שפעי י"ל דא"צ לקו זה שסח א"צ שיהיו בני אדם עושים שם ר"ה, אלא די שהחכמה קובעת נקודה כזו", אבל לעולם לא עלה על דעתם דיכול להיות קו העובר על יבשה ומבדיל שני שכנים ביום שלם, דגם היבשה היוצאת חוץ מ"ב שעות של הישוב העליון נספלת אצלה ומקדימה, וכן סבר נמי היסוד עולם, נמצא דאין מתחלקת כלל בין הראשונים במקום קו התאריך.

← והחזון איש הביא ראיה ר' אבות י', כשתלק על פירוש הכוזרי ובעל המאור כן מלשון הראב"ד שתביא ב"אמת ר' אבות י', דיש לפרש דברי הכוזרי ובעל המאור בסוגיא ר"ה כתב: "כי הימים דבר ידוע הוא מן המזרח מתחילין", ומשמע דהראב"ד סבר דגם הם מודים דהימים מתחילים בתחלת המזרח, רק פירושהם בסוגיא ר"ה אינו נכון, וזה דלא כמו שסבר היסוד עולם בדעתם, אבל גם הם מודים דכל היבשה מקדימה.

(ג) בספר אגן הסהר תאריך לסתור מה שפירש החזון איש בכברי

→ הראשונים ועיקר השגתו דהא מפורש ביסוד עולם בכמה מקומות, כמו במאמר ב' פ"ג ובמאמר ד' פ"ח, דסבור הארץ הוא כשעה ותרי"ב חלקים (כ"ג מעלות ומחצה) למזרח מאורך ירושלים, ולא ה' מסתפק בכבר כולל ועל דעת זה במאמר ד' פ"ח פירש הברייתא דסוד העבור דגולד קודם חצות (לקמן בפ"ד אות ו' הנבאת פירושו).

→ נמצא דיש ג' גזולה ביה, דלדעת הכוזרי ובעל המאור תחלת הישוב היא צ' מעלות למזרח מאורך ירושלים, ולדעת היסוד עולם תחלת הישוב היא ק"ג מעלות ומחצה למזרח מאורך ירושלים, שזה שש שעות למזרח מסבור הארץ.

→ וזהו מה שכתב היסוד עולם: "ודע כי בעל ספר המאור גם הוא ד"ל נשתבש ג"כ בפירושו ההלכה הזאת וגו' וזה שקר גדול ומפורסם ושינוי סדרי בראשית", דהא גם בימי הראשונים היו יודעים דהיבשה משתרעה יותר מצי' מעלות למזרח מאורך ירושלים.

→ וגם ממה שכתב הכוזרי: "והיתה ערב לתחלת הצין ונקרא לשם תחלת השבת והי' סוף גדרי הקריאה", וכן ממה שכתב בעל המאור: "כי שוכני א"י מקדימין בסדר מנין ימי השבוע וזשעותיהם לבני שוכני קצה המזרח י"ח שעות", משמע ממשות דבריהם דהיבשה שבמזרח צין מתחלת מעט יותר מצי' מעלות למזרח מאורך ירושלים, והקו התאריך שהוא צ' מעלות בדיוק למזרח מאורך ירושלים עובר תוך היבשה וחותך אותה, והשוכנים היושבים בקצה המזרח הם השוכנים לצד המזרח של הקו ושייכים למערב העולם ומבדלים מהשוכנים לצד המערב של הקו ביום שלם.

→ ובספר אגן הסהר הסביר עוד לשיטת הכוזרי ובעל המאור, דדבר זה הוא עיקר בקביעת המולד, דצריך שמקום הראי' שמאחזר י"ח שעות אחר ירושלים יהי' דוקא מקום ישוב ולא ים, ובהו יש הכרח לשיטתם דיש יבשה לצד המזרח של קו התאריך המתאחדת אחר ירושלים בי"ח שעות.

→ ולפירוש זה היסוד עולם חזא ועוד קאמר, חזא דדבר זה מוסכם מכמה חכמים דיש להתחיל מנין הימים מתחלת היבשה שבמזרח ולא בצי' מעלות למזרח מאורך ירושלים, ובזמנם סברו דמקום זה הוא כמו קי"ג מעלות ומחצה למזרח מאורך ירושלים.

→ ועוד טען עליהם דדבריהם סותרים זה את זה דמשמע לכאורה מדבריהם דהימים מתחילים מירושלים, וגם דאין מקום מאחזר מירושלים יותר מ"ח שעות.

→ ולדרך זה מאי נבקט היסוד עולם, "סבור תאריך או ירושלים" כתב בספר אגן הסהר דהיסוד עולם כיון על סבור הארץ לפי סברת הכוזרי ובעל המאור שהוא ירושלים, אבל סבור הארץ לדידי' רחוק מירושלים כמו כ"ג מעלות ומחצה.

→ אבל יותר נראה דסבור הארץ לפי סברת היסוד עולם הוא מקום על קו המשוה כמו שהוכיח במאמר ב' פ"א, וכאן ר"ל סבור הארץ לסברת הכוזרי ובעל המאור, היינו מקום על קו המשוה באותו אורך של ירושלים, אחר שהיסוד עולם כתב דשיטת הכוזרי ובעל המאור נסתרת מיני'

לות, והרי אנו יודעים דנקודה זו אינה מקום ישוב, דבמקום צ' מעלות יש יום. עור יש לפרש דלכאורה קשה להלכה זו דנולד קודם הצות הכני' על ראיית הלכה במקום שרזוק י"ח שעות מירושלים, לא משכחם לה רק בנימים בנינים כשיש י"ב שעות מצומצמות בין זריחת החמה לשקיעת החמה. והרי הפסול דמולד קוק, היינו נולד אחר הצות, אעפ"י דכרכבו הפוסקים דאינו אלא בר"ח תשרי, אבל הוא בכל השנים, א"כ משכחם לה דגם בנולד אחר הצות אפשר לדחות הלכה סמור לשקיעת החמה כשמודל תשרי נפל איהו ימים קודם התקופה האמיתית של תשרי, דאז היינו אודו יותר מי"ב שעות.

וה"ל דההלכה של נולד קודם הצות נתיסדה על שנה שמולד תשרי נפל ביום בנינו של י"ב שעות מצומצמות, ונקבעה ההלכה לפסול מולד וכן בכל השנים.¹ ויש להקיר בעצם ההגדרה של יום בנינו זה, אם הוא יום בנינו טבעי, היינו דבין אמצע ההנצה האמיתית ובין אמצע השקיעה האמיתית יש י"ב שעות מצומצמות, והו חצי מעת לעת כשהחמה הולכת כל כ"ד שעות על קו המשווה, והיא זורחת בתצי מורה ושקעת בתצי מערב, ויום זה קורין יום העיקוניאקסי, וזה תחלת תקופת תשרי האמיתית שעלי' אמרו חז"ל בירושלמי דיש ברכות ובמ"ל פלשת אמור "בא בתקופת ניסן וזבא בתקופת תשרי היום והלילה שוין".

או דיומ בנינו זה הוא יום של י"ב שעות מצומצמות בין תחלת ההנצה הנראית, כשקצה העליונה של החמה נראית על פני האופק המזרחי, ובין סוף השקיעה הנראית, כשקצה העליונה של החמה שקעת מעל פני האופק המערבי, ועל דרך זה משערינו י"ב שעות היום לענין זמן קריאת שמע של שחרית ופלג המנחה לדעת פוסקים, ובספרי "תנובת שדח" פרק תמישי ס"ד בארתי דבר זה באריכות.

ויש חילוק בהו בכמו ג' דקות ומחצה בבקר זמן בערב י', דמשום לחות האויר אנו רואים את החמה גם קודם שיוצאה על פני האופק המזרחי מעט יותר מחצי מעלה וגם לאחר שקיעה מעל פני האופק המערבי כשיעור זה, ואורך החמה הוא כמו חצי מעלה ומאמצעה כמו רביע מעליה. נמצא דכסך הכל הוא מעט יותר מג' רבעי מעלה בבקר זמן בערב.

ויום בנינו זה הוא איזה ימים אחר יום הבנינו הטבעי של תחלת

1) נוראה דבאותה שנה נופל מולד תשרי יום אחד קודם יום הבנינו, דאעפ"י דהמולד נבעל המאור פירש היה דלילה ויום מן החודש יפסול דמולד זקן כסנטון אחר היינו דאם המולד ה' זקן אחר קודם הצות היום על פי שעת ירושלים, או באותה עת עצמה הוא נמן שקיעת החמה בקצה המזרח ויש לילה ויום מן החודש אחר המולד, וגם כ"ד שעות לאחר מכן נצאת שם הלמנה החמה קודם שקיעת החמה, ב"מ יש חילוק בזה, ולדעת החזון איש הקצה המזרח היא הנקודה על דוחה ירושלים, ב"מ אמת כ"ח שעות מתקופת השקיעה בכמה דקה אחר: ומחצה, ואם נאמר דיום שופל כי המולד ה' יום בנינו נמצא זקן אפ על קודם הצות היום בירושלים אין זלכנה נראית בקצה המזרח ע' לאחר שקיעת החמה של אותו יום.

2) שיעור זה הוא בקו המשווה, ושם מהמדי קים הבנינו הטבעי כל השנה כמעט בלי שינוי מחלות התקופות ניסן ותשרי.

וכי כתב: "ובאמת ע"ד כלל אומר כי אינו אפשר בשום פנים ולא יתכן לבני אדם העומדים כולם ביום אחד ורואים את החמה כאחד שיהי' מקצתם קוראים בשם יום פלוני מימי השבוע ומקצתם בשם אחרת, או מחתה", נראה דכוונתו לפי דרך זה דאפילו אם ה' אפשר ליישב דברי הכותרי ובעל המאור באיזה אופן דלא תהי' סתירה בכרבייהם וקו החתריך הוא באמת צ' מעלות למורה מאורד ירושלים, מ"מ אין זה מגדרי חתרה דהשוכנים מצד המזרח של הקו יבדלו משכניניהם הדדים אצלם כבד המערב של הקו ביום שלם.

ובעיקר דברי הכותרי ובעל המאור פירש בספר אגן הסור עמור שצ"ח, דודאי הקו שמשם מתחיל מנין הימים הוא שש שעות למורה מאורד ירושלים, אבל כל סדר הימים וימי השבוע שנוכחו במורה מידי' על סדר ירושלים, תיינו כשהתורה אמרה שהדבר קרה למשל ביום א', כוונת התורה לפי יומנו של ירושלים אף שיומנו של המקום שהמאורד קרה בו הוא מוקדם או מאוחר מיומנו של ירושלים, וכן חשבונות המולד הם מיוסדים לפי מקום ירושלים.

ויש לדקדק לדרך זה, דבמיני הראשונים ה' כמעט מוסכם אצלם דיש י"ב שעות של ישוב וי"ב שעות של ים, וגם בעל המאור קרא לנקודה הרביעית סבור הים, ומשמע לכאורה דכל י"ב שעות של החלק המתחזן מפרור הארץ הוא ים ונקודה זו עוברת באמצע הים, וצריך להבין מאי היתה ההגדרה של י"ב שעות של ישוב ולעתה.

ונראה דסברו דמאי דאמרינו דהישוב הוא י"ב שעות היינו דבין הנקודה הראשונה ובין הנקודה השני' יש י"ב שעות, ומקום ישוב בני אדם הוא מעט יותר מי"ב שעות דגם השוכנים אצל הנקודות האלו בין למורה מעט בין למערב מעט נחשבים כאילו הם יושבים על הנקודות האלו, כמו וישובי א"י נקראים יושבי על סבור הארץ שהם יושבים מעט למורה ומעט למערב לנקודה האמצעית.

או כלל לדרך זו דיש לשאול וכי לא משכחם לה דחוף הים מתעקם קצת ולא יהיו י"ב שעות מצומצמות של יבשה, רק י"ל דמאי דסברו הראשונים דחצי העולם יבשה חצי העולם של היינו דכדרך ממוצע חצי כדור העליון הוא יבשה, אבל יש מקומות דהיבשה משתקעה גם בתצי הכדור המתחתו, וכנגד זה יש מקומות דהים נמשך גם בחלק העליון.

והנה לשני הדרכים הללו, י"ל דיש קו העובר בין קוטב הצפוני ובין קוטב הדרומי צ' מעלות למורה מאורד ירושלים וחתך בין הים ובין היבשה. ד) ובסדרה החזון איש י"ל דלא כל המקומות בקצה המזרח כשרים לומר עליהם דאם המולד ה' קודם הצות היום בירושלים ידוע ששם בקצה המזרח מתקיים הדיו דלילה ויום מן החודש וגם דכ"ד שעות לאחר מכאן נראית הלכנה החדשה קודם שקיעת החמה של אותו יום, דגם זה חלק מהלכה זו דהרא"י צריכה להיות דקרא ברוחם ירושלים, היינו הנקודה על קצה המזרח שיריחוקה מקו המשוה שוה לירושלים, דדוקא אותו דוחה נוסל החשיבות ששם מצטרפת הדא"י למקום המולד שהוא ירושלים, ורק נקודה אחר בעולם כשרה

והיות עולם נחלקו במקום ה"ב שעות של הישוב, ולדעת הכותי ירושלים הוא המרכז, שש שעות מקצה המזרח ושש שעות מקצה המערב, ולדעת היסוד עולם סבור הארץ הוא המרכז, וטבר הארץ הוא כמו כ"ג מעלות ומחצה למזרח מאורד ירושלים.

1) ואחר כל זה נראה דבין אם נפרש לשיטת הכותי ובעל המאור דביענין "וישיבים ושוכנים" דוקא ובין אם נפרש ר"י וישיבים ושוכנים אינו אלא בדרך ספלי, מ"מ לענין עצם הדין של קו התאריך הצדק עם מה שכמה זמנן חסרה, דלשיטת הכותי ובעל המאור יש קו העובר צ" מעלות למזרח מאורד ירושלים, והוא קו ישראל הכותי ובעל המאור שמתחתיה.

ומשמע כן מדברי הכותי שכתב: "ואין להמליט במקום משתתף תהי' מחלת מזרח ואחרית מערב, והוא לא" מחלת הישוב ואין זה ברין המורה לכך אבל ברין הטבע גם כן".

ונראה דר"ל דלמשל מקומו של אדם הוא ד' אמות, וכיון דהארץ היא כדורית, והדבר כדורי אין חתלה ואין סוף, צ"כ צריך להיות מקום בעולם שחלק ממנו שייר למזרח העולם וחלק ממנו שייר למערב העולם, היינו ב' אמות שבמד המזרח שייר לארחת מערב העולם ומזאתה, וב' אמות שבמד המערב שייר לחתלה מזרח העולם ומקרים. וכן כל מקום ומקום לצד צפון ולצד דרום עד שנעשה קו שלם.

והקו צריך להיות ישר כי הטבע מחייב זה, כי מצד הטבע אין חילוק אם הקו עובר תוך הים ומפריד שני חלקי הים זה מה ביום שלם או אם עובר תוך היבשה ומפריד שני חלקי היבשה זה מה ביום שלם, דכל מקום ומקום על הקו הנה רואה את החמה בשוה בשתחמה למעלה כנגד אותו קו האורך, וכל שינוי נמן היום והחלפות היום ביום שלאחריו תלוי בהקפת גלגל החמה.

אם כן הטבע מחייב קו ישר העובר בין בים ובין ביבשה. והכותי כתב שאין זה ברין המורה לכך אבל ברין הטבע גם כן, ומשמע דאין לחלק בין דין המזרח לדין הטבע, ולשני הענינים צריך להיות קו ישר, דהמזרח הולכת אחר הטבע בענין זה שלא יהא אחד השוכן רחוק מאד מאמצע הישוב ושייר למזרח העולם ומקדים מנינו וחבירו השוכן במקום הקרוב יותר לאמצע הישוב שייר למערב העולם ומאחר מנינו.

וכיון דאין יודעים עתה דהיבשה משתדעה הרבה מעלות אחר צ" מעלות למזרח מאורד ירושלים, צ"ל דלדעת הכותי יש קו במקום ה"צ" מעלות החתום בין הים ובין היבשה, והים והיבשה שלצר המזרח מקו זה שייר למערב העולם ומזאתה, ובין דכדמו בשם הר"א ד' דבעל המאור לקח שישמו מתוך דברי הכותי צ"ל דגם בעל המאור סבר כן, וכמו שהעלה בספר אגן הסהר.

ובעל המאור רכל מה שדחוק יותר מצי' מעלות למזרח מאורד ירושלים בין יבשה ובין ים צריך לחתאחר במנין ימי הישוב, וכן דעת הגאון רא"מ לפידות ז"ל בספר "דברי חכמים".

תקופת תשרי, ולא כל האופקים שוים בזה, דבמקומות הרחוקים מקו המשוה יותר מירושלים לא יהי' היום ההוא יום בינוני רק יהי' פחת מעט מ"ב שעות, ובמקומות הקרובים יותר מירושלים יהי' מעט יותר מ"ב שעות, וכיון דסבר בעל המאור דמקום של חשבון התקופות המולדות הוא ירושלים, צ"כ צ"ל דלילה ויום מן החמש וראיית הלבנה סמוך לשקיעת החמה צריך להיות דוקא ברחוב ירושלים, ודוקא מקום זה שוה לירושלים בשעות היום, וצ"ל כמו שכתיב החזון איש דרק נקודה אחת בעולם מאחתה י"ח שעות אחר ירושלים לענין לילה ויום מן החמש ונולד קודם חצות, ולא בעינין מקום ישוב, וצ"י משי"כ לקמן בפ"ה אות ד' ופ"ז אות ח'.

ה) עוד יש להזכיר מדברי הרדב"ז בח"א תשובה צ"י (לקמן בפסק ששי אות ב' הבאתי כל לשון תשובתו) ולא בעינין לזה מקום ישוב, וכתב שם: "שאין חילוק בין המשוכנים בקצה המזרח לשוכנים בקצה המערב אלא י"ב שעות או פחות", וזהו לפי מה שהיו סבורים במונח ד"ב רק י"ב שעות של יבשה, וחלק החזון מפרד הארץ הוא כולו ים, והי' קשה לרדב"ז וכי לא אפשר דחות הים מתעסק קצת, ועל זה פירש דאף במקום שהישוב רחב ביותר אינו יותר מ"ב שעות, ובמקומות אחרים הוא מתקצר עד פחות מ"ב שעות, וזהו דקאמר, "י"ב שעות או פחות", ואעפ"כ כתב בסוף תשובתו: "ודע כי נפל מחלוקת בין הראשונים מאיזה מקום מתחיל יום תשובה, צ"י במ"ש בספר הכותי ובעל יסוד עולם".

לפי זה מה שהגדיר בתחלה דיש רק י"ב שעות של ישוב אחת שפיר גם לשיטת הכותי שהוכיח לכסוף, וסבר דלשיטת הכותי ובעל המאור אין מקום ביבשה שרחוק יותר משש שעות מאורד ירושלים, ואם יש קו החתום קצה המזרח של הישוב במקום צ" מעלות למזרח מאורד ירושלים, יש חילוק בין השוכנים לצד המזרח של אותו קו לשוכנים לצד המערב של אותו קו פחות מעט מ"ב שעות (אף דאין זה מפסיד כוונת תשובתו כמו שבארתי לקמן בפ"ז אות ג'), ולמשל אם כל ישראל שוכנים על אדמת קרדש א"י והוצרך אחד ליסע למצותקים, וקצה המזרח של הישוב עבר במקום קו המתאריך ששים מתאחר היום י"ח שעות אחר ירושלים, ושם טעה בחשבון, נמצא דהוא מופרד משאר בני אדם השומרים יום השבת יותר מ"ב שעות.

אבל נראה אלא י"ב שעות, ומאי דקאמר, "ומקרא השבת לצין אחר א"י היותר אינו אלא י"ב מקום ישוב רק ים אוקינוס, ולא בעינין מקום ישוב ב"ח שעות" אין זה מקום ישוב צין על שם שהוא קרוב לצין, וכן י"ל להלכה של נולד קודם חצות, ונקרא צין על שם שהוא קרוב לצין, וכן י"ל בדברי בעל המאור שכתב: "כי יש הקדמת י"ח שעות במנין ימי הישוב ושעותיהם בין שוכני ירושלים לשוכני קצה המזרח ששוכני ירושלים מקרימין על שוכני קצה המזרח", אין זה אלא ציור שבלי שכלי וכמו שפירש החזון איש, וגם היסוד עולם סבר דהישוב לכל היותר אינו אלא י"ב שעות, רק הכותי

1) ואעפ"י דנזכר מישות החזון בזה"ק, ובפי' וקראת על המסקי אם זכת שלמים קרבנו איהמה, ועל דא אית אחר בישותא כד גזירי חסיד לאיין לאיין נפסא ולאלין ליליא", י"ל דסבר דזה הנה נאי הים החתומים שאין שם ישוב בני אדם.

ראשו ודברו ככולו או למזרחו או למערבו של הקו, ובשרי"א לא ממש על הקו, א"כ מה מורד לאוקמי מאמר ר"ז שיהא לילה ויום מן החדש לשוכני קצה מזרח על קו שכזה. איזה שוכנים אפשר להמצא על אותו הקו וממ"ז אם מדובר משוכני קצה המזרח מעבר לקו השני הרי שם אין עוד י"ח שעות, ואם מדובר משוכנים לפנים מן הקו חוץ צ' מעלות לירושלים. הרי שם כבר נשתנה ספירת היום והתחיל יום אחר. והחזו"א כותב שמתקיים מאמר ר"ז בנקודה שהיא רק בהשגה, אף שאין עלי' שוכנים במציאות, אולם אין לבי הולך להסבר שכזה שרי"ז מדבר בקו שאין עליו שוכנים במחשך כי אם בציור שכלי.¹

סימן י"א.

פתרון לשיטת הר"ה והכח"ד הוא, שאין כל ספק שהכח"ד והר"ה הראשונים עוד לא התחשבו אז בזמן שהוא כלל עם חצי כדור התחתון ודבריו הכל רק מחצי כדור העליון, מכיון שלא היו שם בני"א הקוראים בשמות לימים, לא התחשבו כלל עם חצי כדור התחתון לכל ענין קביעת הימים [וכ"כ גם ס' תוספת אהרן דף מ"א בשם רבנו הגר"א זלה"ה שהקדמונים עשו כל השבועותיהם רק מחצי כדור העליון] וכל חצי הכדור התחתון לא נחשב לא למערב ולא למזרח, אבל בעצם הדבר ע"כ מורים גם הכח"ד והר"ה שהמרכז שלנו הוא ירושלים. ומרכז אליו את כל הכדור כלו, אלא כל זמן שמדובר רק מחצי הכדור העליון מסמנים את המרכז רק בחור מרכז לטבור הישוב ולשני קצותיו, דהיינו צ' מעלות למזרח וצ' מעלות למערב, ולכשידובר גם מחצי כדור התחתון ויהי גם שם בני"א קוראים שמות לימים וראי מחלק גם לדידהו חצי הכדור התחתון כמו חצי העליון למזרח ולמערב. ויש קו התאריך לכל כדור הארץ ומקומו אינו אלא בטבור הים היינו בסוף חצי הכדור לא סוף רבע הכדור, והיינו ק"פ מעלות למזרח ק"פ מעלות למערב. והא דכתבו שבסוף מתאחר היום י"ח שעות מירושלים זה משום דקו התאריך ישנו רק במקום שיש בני"א דרושים לקביעות ימים, אבל כשאין בני"א בחצי כדור התחתון אין שם לא קביעות ימים ולא קו התאריך, כי אותו י"ב שעות שבהן מקיפה החמה בכחצי כדור התחתון הר"ז לדידהו כאילו מקיפה או לא את כדור עולמו וכאלו עומדת מלמש לבני"א — שאינן משנות את היום, ולכן עד שתשוב החמה לקצה חצי הכדור העליון נחשבת י"ח שעות לאותו היום.²

סימן י"ב

על כחרי יש המיחא, מה היתה כאן שאלת הכח"ד ומה הוא תשובת החבר, הכח"ד שואל לו. הלא החלחל קביעות הימים היא מן העין מפני שהוא חלחל המזרח לישוב, והשיב לו החבר שלא כן הוא, החלחל השבת איננה מן ציץ אלא מסיני ששם קבלו ושמרו בני"א את השבת הראשון, ושוב חזר ואומר שמציץ מתחיל השבת, ואם סר"ס ה"י מודה לשאלת הכח"ד שמציץ מתחיל השבת מה היתה כאן תשובת החבר.³

סימן י"ג

אולם עפ"י הנז"ל מתבהרים דבריו, ראה כי על דברי החבר שאמר כי שבתות ה' ומועדי ה' הלויים בנחלת ה', שאל הכח"ד והלא החלחל קביעות הימים היא מציץ מפני שהוא חלחל המזרח לישוב. וע"ז הסביר לו החבר שחשבון החלחל השבת הוא מסיני [שהקו מתאים לירושלים] ויקרא השבת לצין אחר א"י ביי"ח שעות מפני שא"י הוא כאמצע הישוב.

ושם החלחל אדם לקרות שמות לימים, ומוכרח להיות מקום "מרכז" שממנו מתחיל חשבון המזרח והמערב, כי א"א לקרות שמות לימים בלתי אם יש מזרח קבוע ומערב קבוע, וירושלים היא המרכז לחשבון הימים [לא ששם תחלת היום] דמשם מתחיל חשבון המזרח והמערב, ושע"ז נקבע התאריך וקביעת הימים, ומשום שלא התחשבו עם חצי כדור התחתון דאין שם ישוב לבני"א הקוראים שמות לימים חשבו את המזרח רק רבע כדור מצד זה וכן את המערב רק רבע כדור מצד השני, א"כ כשאנו מדברים גם מהלאה לרבע הכדור כשיש בני"א הקוראים שמות לימים גם שם ודאי יש מזרח ומערב גם לחצי הכדור השני, וגם כן כשני רבעים שונים, וממילא יצא שקו התאריך לכדור הארץ בכללו הוא ק"פ מעלות מן טבור הארץ שהוא ירושלים.⁴

סימן י"ד

ואעפ"י שעפמ"ש נוטלה כל חודה של הפלאות על הכח"ד והר"ה, עם כ"ז לא מתקבלת שטה זו על הלב, דלוא אפילו היא שכל המדובר הוא רק מחצי כדור העליון, דאין כדור התחתון בני אדם הקוראים שמות לימים, עכ"פ אין מהסבא שלא להתחשב כלל עם חצי כדור התחתון ולא לתת גם לו מזרח ומערב עד כדי לחשוב כל י"ב השעות שלו רק לחצי כדור העליון, בשגם כל החדוש הזה שיש מקום ששם מתאחר היום י"ח שעות מזרח הוא מצ"ע ואין לו שום מקור בחלמוד, וכל ההכרח שהכרח אותם לכך הוא מאמר ר"ז צריך שיהא לילה ויום מן החדש שיתאים עם מאמר הכח"ד נולד קודם חצות, שזה לחץ אותם לחדש שיש מקום מתאחר שם היום י"ח שעות מירושלים ונמצא ששם לילה ויום מן החדש בזמן שהמולד ה' בירושלים רגע קודם חצות, ומשום הזרות שבחדוש זה וגם משום שבכל אופן נשאר הדוחק גדול לאוקמי מאמר ר"ז על קו שאין עליו שוכנים במציאות, לפיכך נודדו כל הראשונים וכל גדולי האחרונים, ורובם ככולם מבורר הסוגיא שבאברהם הר"ה והכח"ד, ונתנו לה באור אחר באופן שאין שום הכרח לחדש מופלאה זו. והביא באורים שונים על הסוגיא מראשונים שבארו לא כהר"ה והכח"ד.⁵

סימן ט"ו

בירושלמי ר"ה פ"ב ה"ד מפורש שהמזרח כמו המערב י"ב שעות ור"ל א"ר לוי וכ"ו שלש מאות וששים וחמש חלונות ברא הקב"ה שישתמש בהם העולם קפ"ב במזרח קפ"ב במערב ואחת באמצעו של רקיע שממנו יצא תחלת מעשי בראשית, מה שהחמה מהלכת לשלש יום הלבנה מהלכת ב' ימים ומחצה וכ"ו מה שהחמה מהלכת ל"ב חודש הלבנה מהלכת שלשים יום. א"ר יונה לית כאן שיעורא, דאין השיעור ל' יום מכוון אלא הוא בקירוב, הרי מפורש אמרו שהמזרח כמו המערב קפ"ב מעלות וחצי לכאן וקפ"ב מעלות וחצי לכאן. ושהמרכז לחשבון המזרח והמערב הוא אמצעותו של עולם, זה הוא מה שהחמה מהלכת שס"ה מסלולים, בכל יום מסלול אחר עד שמסלומה את מהלכה השנתי, והתוכנים שמחלקים לשי"ח מעלות ק"פ למזרח ק"פ מעלות למערב זה משום שמספר ש"ס מחלק לחלקים רבים בלי שברים, ומה שנקרא בפניו מעלות נקראות בירושלמי בשם חלונות, ומבואר מכאן שהמזרח י"ב שעות ומערב י"ב שעות, היינו קפ"ב מעלות וחצי לכ"א, ולדין שאנו מחלקים לש"ס מעלות ה"ה ק"פ למזרח ק"פ למערב.⁶

כי עור רא'י ממאמר ב' שער ז' ששם מבאר הדרך הקבועי לראשי החדשים וענין מולד זקן. הוא אומר בזה"ל ואם יהי' המולד שש שעות ולמטה כי כאשר אמר נולד קודם חצות בידוע כי. ואומר הדין הישיש ר' חסאן בן מחסן ז"ל שאחה רואה מן ההלכה הזאת שרבותינו ז"ל היו מונים המולדות על אופן השוכנים בקצה מזרח הארץ כי אם אחה מהפך בכל מדינות הישוב שבעולם למצוא מקום שיהי' החמה והלבנה נדבקים בחלק אחד בחצי היום ותהי' הלבנה נראית סמוך לשקיעת החמה במקום השני, אי אחה מצא הענין הזה בשום מקום בעולם, כי אם בין קצה המזרח וקצה המערב, כשיהי' המולד בקצה המזרח והראי' בקצה המערב וכו'. ואני שואל לכל מבין דבר שיאמר לי מדוע הוא טוען שאם אחה מהפך בכל כדור העולם אין למצוא מקום שיהי' המולד בחצי היום ותהא הלבנה נראית סמוך לשקיעת"ח במקום אחר בלתי רק אם מקום המולד בקצה המזרח והראי' בקצה המערב, הלא ישגה גם מציאות שכיו, שהמולד בחצות היום מעל ירושלים ואחר י"ח שעות תראה הלבנה לכשתהא בקצה המזרח, ואפי"ת שאופן זה איננו מרווח דבומן שהלבנה על קצה המזרח רואין אותה שוכני כדור הים ולא שוכני הישוב, אכתי הלא יש לאוקמי פשוט שהמולד בקצה המערב ואחרי י"ח שעות כשהלבנה מעל ירושלים תראה לשוכני קצה המזרח, למה דווקא שהמולד במזרח והראי' במערב אמאי לא בהיפך שהמולד במערב והראי' במזרח. עוד אפשר לאוקמי כשהמולד בכל אחה הנקודות שמקצה המערב עד כדור הים ותהא הלבנה נראית באחת הנקודות שמקצה המזרח עד לארץ. וע"כ הוא הדבר שדברנו שקן התאריך הוא כטבור הים, וא"כ אם תצייך לך שהמולד בירושלים או שהמולד בקצה המערב או בכל אחה הנקודות שמן ירושלים עד כדור הים, אין למצוא שאחרי י"ח שעות תראה הלבנה באותו היום, דמיך שעבר מעגל היום את קו כדור הים כבר הי' יום אחר, ונמצא שבכל כה"ג אין לאחרי י"ח שעות אותו היום אלא יום אחר.

ג) עוד רא'י שלישיה שלא ס"ל שבקצה מזרח מתחלף היום, מכל מה שדיכר שם שבקצה מזרח של הישוב אדרכא מתקדם היום בשש שעות ולא שמתאחר כ"י"ח שעות, אומר שם כי עת שקיעת החמה בקצה מערב (כשהחמה כטבור הים) כיום ראשון היא עת זריחתה בקצה מזרח כיום שני, ועד"ז אומר שם הלאה "כי אם יהי' המולד קודם י"ח שעות בקצה מזרח כל מקומות הישוב בהם קודם מזה" שר"ל אם המולד בקצה מזרח כזההיום ה"ה בכל שאר מקומות הישוב קודם חצות היום, אחרי שבמזרח מתקדם היום, וכ"כ הלאה בסוף המאמר וכידוע שעת המולד אם הוא במזרח בחצי יום ראשון המולד הזה במערב בחצי ליל ראשון ולבנה מסתתרת תחת אור החמה במערב ונראית עליהם ליושבי מערב בחצות ליל שני, ה"ה אומר וטובה כ"פ שבקצה המזרח מתקדם היום בשש שעות ולא שמתאחר כ"י"ח שעות.

וב אחד אמר שר"ל שהני שש שעות המקדימות מירושלים הן אחר הקו של י"ח השעות, היינו בחצות רבע הכדור כלפי ירושלים, אבל דבר זה ודאי אה"ל דנהג כל עיקר י"ח שעות מדויקות לקחו הרה"ה והכוזי רק מן שש השעות המדויקות של המולד בירושלים "מנולד קודם חצות". ואין לנו אלא אחה משתי אלו, או שעל קו קצה המזרח הן י"ח שעות מאחרת, ובאופן זה אין עוד שש שעות מקדימות (ואחה היא לנו בכמה מתקטנות שש שעות אפילו במשהו) או ששם יש שש שעות מקדימות ובאופן זה אין י"ח שעות מאחרת זה פשוט למבין.^ב

סימן ט"ז

ממה שכתב בספר העבור מאמר ראשון שער עשירי, שעי" שהיתה תליית המאורות כטבור הארץ הי' תחלת הערב הראשון בקצה המזרח, היינו שקיעה ראשונה, ולפיכך ראוי אותו המקום בקצה מזרח להתחיל ממנו הימים, ומנו כל החשבונות המולדות והתקופות מקצה המזרח, אין זה סתירה לשיטה שמטבור הים מתחיל הימים, שהוא לא דיבר אלא הנוגע לחצי כדור העליון, וכשידובר גם אודות חצי כדור התחתון יסבור שקן התאריך הוא כטבור הים, כמו שכתבנו לעיל סי' י"א וי"ג, בשיטת הרה"ה והכוזי.^ח

דעת שלשת הנשיאים רבי חסן כ"ר חסמאן הדיין, רבי יצחק ברבי בריך, ורבי אברהם כ"ר חייא שקן התאריך הוא כטבור הים. והני להעתיק את תוכן דברי רבי אברהם בר חייא הנשיא בספרו "העבור" הנוגעים לעניננו, ושמהם מתבלטת הדעה הלזו: שלשת הראיות:

א) במ"א שער ד' אחרי אמרו היו יודע שמרחק המזרח מן המערב ק"פ חלקים כ"ו וכשהחמה עולה וזורחה בקצה מזרח היא נראית לכל השוכנים בחצות פאת מזרח בארץ [ר"ל כשהחמה עולה בקצה פאת מזרח העולם שכטבור הים, או היא נראית לשוכנים בחצות המזרח שבישוב הארץ] ותהי' העת ההיא תחלת היום להם (לשוכני קצה המזרח של הישוב) וכשהחמה עולה עוד מפאת מזרח עד שהיא נראית גבוהה על הארץ בקצה פאת מזרח ט"ו חלקים היא נראית במקומות הרחוקים מראש פאת מזרח (שבישוב) ט"ו חלקים כשהיא זורחת עליהם, והעת ההיא תחלת היום להם (לשוכני ט"ו מעלות מקצה המזרח של הישוב) ויהי' בין תחלת היום במקום ההוא ובין תחלתה פאת מזרח (הישוב) שעה אחת וכו' והחוקים צ' חלקים הם השוכנים באמצעות הארץ יהי' כיניהם ובין קצה מזרח (הישוב) שש שעות. ויהי' ראש היום לשוכני אמצעות הארץ, ומחצית היום לשוכני קצה המזרח כ"ו (אחרי שש שעות כשעלה מקצה מזרח העולם, עד לקצה המזרח של הישוב ושם חצי היום, נעשה תחילת היום באמצע הארץ) ותהי' החמה מתרחקת מפאת מזרח כל ק"פ חלקים מחצית הרקיע שהם י"ב שעות (כשהחמה הגיעה נוכח כדור הארץ כבר עלתה ק"פ מעלות מפאת מזרח העולם שהוא כדור הים) והחמה בעת הדיא (כשעמדה נוכח כדור הארץ) שוקעת מעל קצות המזרח והוא תחלת הלילה להם (לשוכני קצה מזרח הישוב) וזרחתה על אנשי קצות המערב והוא תחלת היום להם עכ"ל. הרי הוא אומר שבזמן שמתרוממת החמה מקצת פאת מזרח של העולם (כטבור הים) או תחלת היום בפאת המזרח של הישוב, והולך ומוגה עד"ז כל מעלות עליהם השמש מקצה פאת מזרח העולם לזרחה על חצי כדור הישוב עד שעולה החמה בק"פ מעלות לנוכח כדור הארץ, דמזרח הישוב לחד ומזרח העולם לחוד, ומרומו כאן עוד דבר, דלפיכך נקרא כל חצי הכדור מן כדור הים עד לירושלים בשם "מזרח" משום שבכל זמן עלות החמה בק"פ מעלות הללו הוא רק מזריחה על ישוב הארץ, ואינה מעריכה כלל על כל שום נקודה מנקודת הישוב, וחצי הכדור השני שמן ירושלים עד לכדור הים נקרא לפיכך בשם "מערב" משום שבכל זמן הקיפה בחצי כדור זה היא רק שוקעת ומעריכה על כל הישוב ואינה עושה שום זריחה בשום נקודה מנקודת הישוב.^ט

קל"ה מעלות למורת מירושלים א"כ שם הוא תחלת היום וקו התאריך. אבל אין הוכחה מקו תלית המאורות על קו התחלת היום, דאם נאמר שנתלו מ"ה מעלות למורת ירושלים. ה" בקצה המורת יום הרביעי רק שלש שעות ובירושלים תשע שעות. היתכן? אכן כבר יודע שגם בשלשלת הימים הראשונים יום א' ב' ג' ה' ערב ובקר לילה יום כדכתיב בקרא א"כ שוב ה' יום רביעי יום שלם אלא שבתו ה' עייין ע"י אותו ההיקף הקודמי, ובכן בתלית המאורות רק נגמר אותו היום בהיקף החמה, ורובו של היום ה' כאותם שלשלת הימים הקודמים, ואחרי שכלל אופן לא ה' חסר גם יום הרביעי מכ"ד שעות, א"כ לא תלית המאורות ביום ד' עשתה את התחלת היום אלא האור מיום הראשון והאור הראשון הלא הקיף את כל הכדור ברגע אחד ואין התחלת היום ממקום אחד.

סימן כ"ד.

שאלת מדינת אלסקא. כאשר שהקו של ק"פ מעלות מירושלים, אם נמשיכוהו קו ישר מציר צפון לציר דרום חותך הקו את אלסקא ומפירדו מקנדה. ומציא את אלסקא מגבול אמריקא המערבית ומניס אותה לגבול סביריא המזרחית. ואם נעקם את הקו לצד מזרח לברינג סטר. תשאר אלסקא בגבול אמריקא המערבית. ואין אנו יודעים אם לסמן את הקו ישר להוציא מדינה זו מהמערב ולהכניסה למזרח, או לעקום את הקו כדי להשאירה בגבול מערב. (והשאלה היא על כ"ג מעלות וכ"ב חלקים באורך) והנה עד שנת ה' תרכ"ז היתה אלסקא שייכה לרוסיה ונחשבה למורת העולם ונהוג בימים הקודמים את היומם של רוסיה המזרחית, אבל מאז שמברה רוסיה את אלסקא לאמריקא ונכללה למערב, הנהיגו שם את היום של ארצות הברית ונמשך המערב עד למיצר ברינג. צרדי הספק הם: אם ע"י עיקום הקו לוא יהא אפי' עקום רק בקצהו תאבד המרכזיות של ירושלים, דמרכז הוא רק אם מרכז אליו כל שני חצי הכדור באופן יחסי שיהו שברוב באופן שיהי' הקו משוך ישר לגמרי מן ציר הצפוני אל ציר הדרומי. או דלמא מכיון שברוב הכדור עד ל-65 מעלות צפון הולך הקו ישר, וזלת בליטת אלסקא שבצפון, לא נפגמה המרכזיות של ירושלים גם אם הקו מעוקם במזרח אלסקא עד לברינג סטר.

רדתי נוטה לומר שמוטב להסכים לעקם את הקו בקצהו, בלבד שלא לבתר יבשת לחלקה לשני עברי קו התאריך, כאשר כתב היסודע שהוא דבר זר מאד לקבוע קו תאריך ביבשת במקום שאפשר להמצא שם שני שכנים יושבים זה אצל זה והם מפולגים בשבתם ביום שלם אחד מבדיל רשני מקיש, ואחר שידוע שאין מקום בכל כדור הארץ שאפשר להמשיך עליו קו ישר מציר צפון עד ציר דרום שלא יפגע ביבשת (גם אם נמשך קו ישר מברינג סטר. שבצפון עד לקוטב דרום גם הוא פוגש ביבשת של אי סט. לורנס 63 מעלות צפון ובא"י האלוטיים 52 צפון הרי בכל אופן אין מציאות לקו ישר הולך במקום שכולו יום) ואם בכ"ז אמרו היסודע ורדמי' שהקו מוכרח להיות בטבור ים, ע"כ אין רצונם לומר שהקו מוכרח להמשיך ישר כולו בטבור הים אלא שבעיקרו יהי' הקו בים, ואין קפידא אם יתעקם במקצתו. ובאופן זה כומן שהכניסו את אלסקא לגבול המערב עשו אז כהוגן.

סימן י"ז.
היסוד עולם (כמאמר ד' פרק ח') צווח על הדי"ה האומר שמתאחר היום י"ח שעות ואומר ע"ז שזוהו שבוש גדול ושינוי מעשה בראשית, וכמאמר שני פרק י"ז מכאר היסודע שיטתו באורכו, ומשמע משם שהיסודע סובר שטבור הים הוא קו התאריך, וקו ירושלים הוא קו המרכז, וקצה המורת הוא תחלת היום לישוב.

סימן י"ח.

בספר כחוב שם (ר"ה כ:) מהראב"ד משמע שדעתו שקו התאריך הוא בטבור הים, י"ב שעות למורת י"ב למערב. מ

סימן י"ט.

מביא כמה תשובות מהתשב"ץ. וכותב שדברי התשב"ץ הם כלתי בהודים לנו.

סימן כ'.

מביא תשובת הרדב"ז ע"ז. וכותב שכל דבריו דורשים באור, דבריו הראשונים מתבאר במושכל ראשון הכי: שהוא נשאל כיצד יכלול כל בני ישראל ביום שבתם. בזמן שהמזרחים כבר קדשו שבתם הנה כאמצע הישוב עדיין אופיין ומבשלין, ובזמן שכירושלים כבר קדשוהו עדיין המערביים אופיין ומבשלין, ולמחרתו בו בזמן שהמערב עדיין שבת הנה במזרח כבר חל. וע"ז השיב שכך נמסר מלכתחילה היקף הימים והשבת בכדור העולם. שכ"א המקומות ימנה וישמור שבתו כפי היקף מקומו. ויש להשתומם ע"ז: הכי לדבר פשוט זה דרשה שאלה וחשובה מרבנו הרדב"ז, הלא יודע לכל שארץ כדורית היא, והאפשר ה' להגלות על הדעת שיהי' היומם לכל יושבי הכדור כשוה, עוד קשה יותר, מה ענין זה לדין המהלך במדבר שאינו יודע כלל מתי שבת, וגם לאיזה צורך פלפל והאריך להוכיח שכ"א מחוייב לשבתו כפי מקומו הוא שאין לכ"ז מובן. והלעני"ד שכל עיקר שאלו מאתו על המקומות שלא נבחרו אם שייכים למזרחיים או למערביים, כשנסעו ממקום למקום אם ביבשה או בים שאין יודע אם כבר עברו הגבול התאריכי. וע"ז השיב שלא ישנה כ"א ממספר הקפותיו, עכ"פ מכתב אחד מחברו, ישנה ממקומו הרי בהכרח שכל המזרחיים שבהיקף חצי הכדור לא ישנה אחד מחברו, וכן כל המערביים שבהיקף חצי השני לא ישנה כ"א מחברו, עד כי סו"ס יפגשו השני האחרונים ושהבהכרח יתנגשו בהמצאות של מספר היקפי הימים, רק אז מוצאים את השינוי.

סימן כ"א.

מחוברת "דברי חכמים" עלתה בידי למצוא סברא חדשה הראוי' לתשומת לב מיוחדת. שמסתבר הדבר לקבוע קו התאריך 180 לירושלים, כדי שלא יהי' שום ישראל בכדור הארץ שישמור שבתו בפחות מ"ב שעות חצי מעל"ע של שבת ירושלים. ע

סימן כ"ב.

הנה הרה"ג ר' דוד שפירא בספרו בני ציון סי' י"ד הלה גם הוא כל כלי זיינו על תלית המאורות, שהמאורות נתלו ביום ד' שלש שעות על היום בירושלים, ו"א שנתלו נוכח מ"ה מעלות מורת ירושלים, דכן כתב רב האי גאון בשם רבנו סערי' גאון. וכן הביא המפרש לקה"ח וכ"כ הלבוש. וכאשר נתלו מ"ה מעלות מורת מירושלים היתה אז השקיעה הראשונה

(ב.)

← שיטת ר' יצחק הישראלי זצ"ל תלמיד הרא"ש אשר חי בשנת חמשת אלפים ושבעים שנים ליצירה. שבספרו יסוד עולם הרחיב בזה הדבור והעמיק לברר את הענין. והנה בימיו כבר ידוע הי' בעולם מהמונגולים שהלכו למזרח עד הים האוחוצקי שיש יבשה רצופה למזרח מעיקר יבשה עד בערך קי"ד מעלות מירושלים ולפי זה נבאר שיטתו. במאמר הביעי פרק ח' כותב ז"ל אומר כי לפי שאמצע ארץ ישראל שלשם היא הרא"י רחוקה מטבור הארץ שעליו נתיסד חשבון המולד בכדי שעה אחת תרי"ב חלקים כלפי מערב וכו'. ובמאמר שני פרק ג' כתב. ואתחיל ואומר כי לפי שלש המדינות האלו שזכרתי הן קבועות בחלק המערבי מן היבשה לפיכך יאות לומר שאורך ירושלים הוא כעין קשת ש"נ מהצורה. והחוקרים בדקו ומצאו מדתה ס"ו מעלות ומחצה וזה מרחק ירושלים מקצה הישוב מפתא מערב וכו'. נלפי זה נמצא שטבור שירושלים רחוקה מקצה מזרח שבע שעות תרי"ב חלקים שהוא קי"ג מעלות וחצי מעלה ומן קצה מערב רחוקה ירושלים ס"ו מעלות וחצי מעלה והן הק"פ מעלות מן חצי כדור העליון ובפרק י"ז כתב בא"ד וראה כי עת זריחת החמה בכל יום באמצע הים הוא עצמו עת חצות היום בקצה מערב והוא עצמו עת חצות לילה בקצה מזרח כמו שאז הוא עת שקיעתה בטבור הארץ, ככה וכמשפט הזה הם מתגלגלים עיתי היום והלילה בכל יום ויום בארבע מקומות האלה מעגולת קו השוה, ואתחיל עתה ואקח מרכז החמה ואעמידנו תחילה נוכח טבור ים, ותדע שברגע הזה מכל יום ויום מימי העולם הוא חושך הלילה מתפשט על היבשה כולה עד שאין לך ברגע זה מכל יום שום מקום מהיבשה שיהי' אז לשם יומם, וזה לפי שאז הגיע לה החמה לתכלית מה שהעמיקה הרקיע והורידה מטה מטה ע"פ המסיבה היומית כדי להחביאה ולהסתירה אז מכל בני הישוב כאחד, ומרגע הזה מכל יום ויום תתחיל לעלות על גלילה להאיר על הארץ, ובקצה מזרח אז היא זורחת תחילה, ואחר כן כפי מה שהיא החמה עולה כדרכה על הסדר כך היא זורחת על מקומות הישוב זה אח"ז על הסדר באורך הארץ ממזרח למערב, וכן עד שיגיע בה הרקיע להעמידה נוכח אמצע הישוב, נמצא כי ברגע מעמד מרכז החמה מכל יום ויום נוכח אמצע הים אז יתחיל אורה להתילד ולהראות באדמה עד שהוא הרגע הזה מכל יום ויום בהתיחסו למקומות הישוב דומה לעת צאת הולד לאור עולם ממעי אמו, ובשביל זה אני אומר כי ראוי הוא ובודאי הוא הרגע הזה מכל יום ויום להיותו מחק האמת ולפי הטבע תחילת היום וראשיתו, ובאמת נוכח טבור הים הוקבע מרכז החמה בתחילת היצירה כשאמר אלקי יהי אור וגם בתחילת ליל רביעי מששת ימי היצירה כשנתלו המאורות כדי לקיים מה שנאמר להאיר על הארץ כאלו אמר כדי שיהי' האור מאז ואילך הולך ומתפשט על הארץ ר"ל על היבשה וכו'. ועתה אשוב לברר ולהראות כיצד הוא נוהג סדר קריאת כל יום ויום מימי השבוע במקומות הישוב שמקצה מזרח ועד קצה מערב, ואקח מרכז החמה ואעמידנו נוכח טבור הים ואציע שיהי' אז עת שקיעת החמה של יום ששי בקצה מערב, ובאמת כבר הוא אז חצות ליל שבת זה בטבור הארץ,

קולף שטור קו גמאין קכצור גריף
 נייך איי געזי' יגודי אריג' גלוי

כמו שהוא אז עת זריח לנו עדיין ולא נודע איזו המשכילים ר' חסאן הדיי אחרים עוד זולתם, וכמ עיתי הלכות ושאר אותו ואומרים שבקצה מזרח יקרא כפי בני שאר הן שאנו מתחילין למנות למנות מהבוקר, עד שז משהתחיל להקרא כפי מתגלגל שם היום, ומ ולפי היסוד הזה האמי של יום השבת בקצה של יום ששי לשם כמ בספרו לספר בשבחו ? יום השבת להקרא בש למי ששקעה לו החמה צין שבמזרח הישוב ע שעות וזה כי א"י ה לילה בצין ועת חצות הבנוי על י"ח שעות לא נולד קודם חצות הענין אמר כי יתחייב כי א"י שהוא מקום עך שיהי' יום שבת וראה אותה אדם הראש נוכח ראשו אחרי י"ח הקריאה, ולכסוף חתן חצות יום ראשון בא סכרת בעל המאור ז"ל שבאו בתלמוד ראש ה העולם והוצרך לפיכך דע כי חשבון הימים משיתחיל יום ראשון

ס פ ר

שאלות ותשובות

בני ציון

חלק ראשון

אשר חנני השיית לישא וליתן עם גדולי הדור, ולהשיב לשואלי דבר, ואשר עלה בידי לחקור, והעליתי בעזהי חידושים וביאורים, בעומק ים התלמוד והפוסקים, ראשונים ואחרונים, אשר יגעתי ומצאתי בצעריך ירושלם, בחמלת ה' עלי,

ועירא דמן חבריא ישיבת אהל משה פה קרתא דשפריא.

דוד שפירא

(מחבר קונטרס מדת היום)

בן לאמיו הרב ר' מנחם בן ציון שליט"א

נדפס

שנת בחצרת בית ה'

בתוככי ירושלם תוכביא

שנת השמטה

נולד קודם חלום כו', ובארץ שם בסתירה דבריהם
 וכח שנתקרה מאליו ואין לה שום טעם או עיקר,
 ושהיא נגד המליצות, והעלה דעיקר הוא כדעת הרב
 ר' אברהם ז"ל חייא הגשויא ז"ל הגיל דקלח המזרח
 הוא דוקא המקום של תחילת הישוב במזרח שבו תחלת
 קריאת שם של כל יום ויום לא מקום אחר זולתו
 בעולם, וכמו כן קלח המערב הוא דוקא בסוף הישוב
 במערב שבו יכלה ויחוס קריאת שם של כל יום ויום.
 ויע"ש שכתב שכן הוא דעת ר' חסדן הדיון ז"ל
 וברב ר' ילחק בר ברוך ז"ל וכמה אחרים עוד זולתם
 יע"ש, וכעת נתגלה עוד תנא דמסייע לדבריהם הראש"ד
 ז"ל בסי' כחוב שם על ר"ב כ', (הנדפס כעת מהכתי"י
 ע"י ידידי הכ"ג ר' מנחם ז"ל באטשאן הי"ו
 בקובץ הסגולה שכו"ל בפע"ק ת"ו) שכתב ח"ל
 כ"ש ודע כי חשבון הימים הנמנים מימי השבוע וכי
 ח"ל הנה הוא כמלקט שזלים מאחרי הקולרים ולא
 השיג אפי' כמלא מנגל כי הימים דבר ידוע הוא מן
 המזרח מתחילתו, אבל לחשבון השבתות והמועדים
 וקביעותם ציוס ידוע כגון צט"ו צניסן פסח וצט"ו
 צתשי סכות וכן כל שאר המועדים אינן אלא לחשבון
 יושבי ארץ ישראל כי שם נקראו מועדי ד' שבתות ד'
 והיום שהוא ראוי לא"י לקבוע בו המועד הוא ראוי
 לכל העולם ושאנו ראוי להם אינו ראוי לכל העולם,
 כו' עכ"ל, ועל מה שפירש הר"י ז"ל בדבריו הברייתא
 דנולד קודם חלום כו', אם נולד בירושלם קודם חלום
 בידוע שגראש סמוך לשקיעה"ח לשוכני קלח המזרח
 דהו' זה הראש"ד ז"ל בסי' כחוב שם, וכחב כי ע"ז
 הדרך פירשו הברייתא הכוזבי וברב ר' אברהם בר"ח
 הגשויא ז"ל, וכבר שמענו כי הגשויא ר' ילחק בר ברוך
 ז"ל שבי' בקי צו' החכמה והי' בקי בהלכה שבר
 אח הדברים האלה וישר כמו ששבר כי אין לנו לילך
 אחר יושבי הארץ שם יושבין בקלח המזרח וניח
 יושבי ארץ ישראל שהן עיקר המועדות, והראש"ד
 ז"ל שם פירש הברייתא דנולד קודם חלום כו' היינו
 קודם חלום לילח באופן דשפיר יש לקיים בידוע
 שגראש סמוך לשקיעה"ח באופק ירושלם יע"ש, היולא
 לנו מזה דעיקר להלכה היא דתחלת המזרח היא
 בתחילת הישוב במזרח, וכמ"ש ברב ר' אברהם בר"ח
 הגשויא ז"ל ור' חסדן הדיון ז"ל והגשויא ברב ר' ילחק
 בר ברוך ז"ל, והראש"ד ז"ל בסי' כחוב שם, והיסויע
 לרבינו ילחק הישראלי תלמיד הראש"ש ז"ל.

ככרה לדעת בדיוק באיזה נקודה נקו הארץ היא
 התחלת המזרח, והי' די לנו לדעת כי אינו על חלי
 כדור העליון, וכיון שהוא בחלי כדור התחתון לא הי'
 אז נפ"מ כלל לדעת ולסמן הנקודה באורך כדור הארץ,
 וכמו שכתבתי מפורש יולא מצעל יסוד עולם [מאמר
 שני פי"ז] שכתב כי לא חיישי' לדגי היום מה להם
 ומה שם המה יקראו ליום הכז' יע"ש, אבל לאחר
 שנמלאו חלקי העולם אמעריקא ואובטרואליען ושאר
 האיים אשר בחלי כדור התחתון, באופן דעינינו רואין
 שנתפשט כבר בזמנינו ישוב העולם סביב כל כדור
 הארץ, וגם שכיחי עוזרים ושצ"ס אשר מסבבים כל
 כדור הארץ, שבכרה לדעת עפ"י דין תורתנו הקדושה
 באיזה נקודה של קו האורך בחלי כדור התחתון,
 הוא קו של התחלת המזרח וסוף המערב, באופן
 שבתחלת המזרח מתחיל השבת וכל יום ויום להקרא
 בשמו בראשונה, ובסמוך לו ממש נקרא סוף המערב
 ומתחיל יום זה להקרא לאחר כ"ד שעות ויחוס שם
 באחרונה, באופן ששכנים הקרובים זה לזה אם צבוקו
 של התחלת המזרח היא תחילת ליל שבת, אז לשכניו
 הקרוב לו רחוק למזרח מטעם הנקרא סוף מערב, אז
 צבוע זו תחילת ליל שני, והנה כבר נתעורר ע"ז
 הגר"ד גאון ז"ל בספרו [חמנד ונעים סי' קס"א],
 וישב על מדוכה זו, וגם כתב שהל"ע זאת לגדולים
 מופלגי תורה ולא קבל תשובה מספקת יע"ש, אמנם
 בזמננו כנראה לא הי' נוגע הענין כ"כ למעשה, אבל
 בזמנינו שכבר נתקיים צו' רישא דקרא אש יהי' נדחק
 בקלח השמים והשמי"ת יקיים צו' צמברה דידן סיפא
 דקרא משם יקבלך וגו' ונתפשט ישוב היבודים בכל
 סביבות כדור הארץ ונוגע הדבר למעשה, וכמו שכתעורר
 בזה ברב המחבר שו"ת בית אברהם הג"ל ומבקש
 מגדולי הדור וגדולי ירושלם להשיב ע"ז, בודאי מלוח
 וחוב קדוש על רבותינו שרי' החורה וכיראה שיטינו
 בשאלה חמורה זו, להורות לנו הדרך ולכו' צה ומעשה
 אשר יעשון.

[יבואר בעז"ה כי כמו המציאות של עכשיו של גבול התחלת
 המזרח, כך היא קבוע וקיימי מו"ב, ורואים אנו בזה גפלאות
 ר' בי גב' מעל גב' שומר ישראל, ועיין מכילתא פ' תשא,
 ודלא כהרבנים אשר גרפסו דבריהם בקונס' ר"ח, אשר לדבריהם
 הרבה מקומות בחצי כדור התחתון צריכין לשנות המסורה
 בחשבון ימי השבוע.]

→ [ו'] **ואני** כלעיר באלפי ישראל, אם כי מכיר אני
 מיטוט ערכי אשר מבראיו לי להיות נחבא
 אל הכלים, לבוש ולהכלם, ומה אני לעמוד במקום
 גדולים ורמים, ולדמות צנפשי כי אגלה מלפניו, אבל
 חורב היא וללמוד אני לריק, ובצותן כליות ולב יודע
 כי לא באתי צוב עם כספך, רק שלא להעלים חלקי
 צחוכיך אשר חנוי ליר כל העולמים, לזאת אמרתי להל"ע
 דברינו בצירור הלכה זו, על שלחן של מלכים, מאן מלכי
 רבנן רבותינו שרי' החורה וכיראה הי"ו כתלמיד דין
 לפני רבותיו בקרקט, ודבריו יחי' גם לימוד זכות
 לרבים מאחצ"י השוכנים בחלי כדור התחתון, דשפיר
 מונין בלדק חשבון ימי השבוע והשבת כמו שבי'
 בשצעת ימי בראשית שם, ודלא כהרבנים אשר נדפסו
 דבריהם בקונטרס "דברי חכמים" (שיאל לאור בוארשא
 תרל"ו) אשר לקלח רבנים שם, גבול התחלת המזרח
 היא

[לכאורה אינה מספקת דברי הראשונים ז"ל לזמנינו שנתפשט
 ישוב העולם סביב כל כדור הארץ, וא"כ שוב אין אנו יודעין
 איפוא הוא התחלת המזרח, דהא כל נקודה מכל קו הסובב את
 כדור הארץ כולם שווים לענין זה.]

[ד'] **אמנם** עדיין יש לעמוד בדבריהם ז"ל דלכאורה
 אינו מספקת דבריהם לזמנינו, דהא
 כיון דאינם מסמנים באיזה נקודה נקו הארץ היא
 התחלת המזרח, עדיין אין אנו יודעין איפוא הוא,
 דהא בכל נקודה ונקודה מכל קו הסובב את כדור
 הארץ כולם שווים לענין זה, ובשלמא על זמננו שפיר
 הי' מספיק תשובתם דבקלח הישוב במזרחי עד מקום
 שבי' מנעת אז, והי' יכולין להגיע אז שמה, שם התחלת
 המזרח, וכן עד מקום שבי' יכולין להגיע בלד מערב
 שם כלות המערב, ובאמת כן הוא, כי לא הי' לנו

בני

סימן יד

ציון

מד

היה במעלה 90° למזרח א"י ככדורי, ולקלחת במעלה 180° למזרח א"י, דלפי"ז כרוב מקומות בחמי כדור התחתון לריכין לשנות המסורה שכיח לכס מכבר בחשבון הימים, ולקלחת רבנים אין גבול התחלת המזרח (מערידאן) מהי"ת. אמנם לדברינו בעזכ"י נמלא דשפיר יש לנו גבול התחלת המזרח מהי"ת, וארוחנה עוד כי כל אחד על מקומו יצא בשל"י, ואין לריכין לשנות כלל ח"ו המסורה בחשבון מנין הימים, כי לפי הקבלה והמסורה אשר לנו ברגע של התחלת תנועת המאורות שאבאר בסמוך בעזכ"י, מפורש יולא וכל מעיין יראה בעליל כי כמו המליאות של עכשיו בחשבון ימי השבוע בכל אופק ואופק, והגבול של התחלת המזרח, כך היא קבוע וקיימי משבטת ימי בראשית, וחזר חלילה מאי, וכיא היא הגבול שגבלו הראשונים, ורוחם אנו בזו מפלאת תמים דעים, מסבב הסיבות אשר המליא חלק אמעריקא דרך מערב העולם וחלק אוסטראלי דרך מזרח העולם כוודע, ועוד נפלאות ד' אין חקר כמו שאבאר בסמוך בעזכ"י, כי גב' מעל גב' שומר ישראל ורגלי חסידיו ישמור שישמרו את השבת ככלכתו בכל אופק ואופק כמו השבת בראשית, ועיין מילתא דפי' תשא בפסוק אוח הוא לעולם, מגיד שאין שבת בטלח מישראל, ולדברינו גם נכלל בהאות דגם יחי' שמירת השבת בכל אופק כמו שכיח שם בשבת בראשית.

ומד' אבקש עזר שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה, ואנא אתניי' האי פרשתא מהכא.

ויבאר בעוה"י כי לפי הקבלה הנוכרת בדברי רבינו סעדי' גאון, ובלבוש, ובמפרש להקיה"ה להרמב"ם, דביום ד' ג' שעות על היום היתה התחלת תנועת המאורות, והיינו באופק ירושלים, ולדברי רב אבא מארי שליט"א נתבאר קבלה זו עוד בכרייתא דשמואל ס"ו, איך נשמע מזה ברור בעוה"י דגבול התחלת המזרח הוא כמעט שעה עם המציאות.

וכן ראיתי בחשובת ר"ח גאון שכיח בשם רבינו סעדי' גאון איך ציוס ד' ג' שעות על היום נתלכ החמה, ועיין בקונטרס, "אור שבטת הימים" לרב אבא מארי שליט"א [באותו כ"ו] אשר מראש באלבט כי קבלה זו מבואר עוד בזרייתא דשמואל פ"ו, יע"ש, כרי מפורש יולא מדברי רבותינו ז"ל כי הקבלה והמסורה של עת רגע התחלת תנועת המאורות, היא, שכיח ציוס ד' ג' שעות על היום שכיח אף בעילומה של זריחה כניל, וכיינו באופק ירושלים, וכמו כל השבון המולדות ובתקופות המסורות לנו דנוסדו רק על אופק ירושלים, וכמבואר בבראשונים ז"ל, ועיין בר"ח ר"ח כ', וצ"ח יכו"ע (לרבינו יחזק ב"ר אלעזר תלמיד בראשית ז"ל) מאמר ד' פ"ו, וצ"ח כתוב שם לבראשית ז"ל ר"ח כ' הניל, וכיכ נודע כי אי אפשר שלכל כדור הארץ יחי' אור החמה בעת ובשעה אחת כיון שגוף הארץ היא כדורית, וכשהאור החל לבראות במקום אחד כבר הוא במקום אחר ברגע ככוא במעלה בעליונה ובמקום אחר כבר החל לשקוע, ובמקום אחר אין נראה כלל, כי לא ישוו עתותיו היום והלילה והזריחה והשקיעה ברגע אחד ובשעה אחת בכל יושבי תבל מלד כדורתה כידוע, אמנם מאחר שהסבב השמש ממזרח למערב בתנועת גלגל היומי בזמן כ"ד שעות, תאיר לכל חלקי הארץ בכל ש"ס מעלותיה שיעלה לכל שעה בפ"ע ט"ו מעלות מסיבוב הארץ כי כ"ד פעמים ט"ו הם ש"ס, נמלא שברגע חלות היום במקום אחד אז כבר בא השמש במעלה צ' למזרח, ובמעלה ק"פ אז חלות לילה, ובמעלה ע"ד למזרח, שכיח צ' למערב אז הכן החמה בזו הרגע,

[יבואר כי כמעלה קליה למזרח ירושלים ה" שקיעת החמה מיום ד' מוי"ב בראשונה מכל כדור הארץ, וכן ה" כלה שם ערב הראשון מוי"ב בראשונה דחשך נברא תחלה כמבואר בתמיד (ל"ב ע"א), ונמצא לפי"ו בהכרח דבמעלה קליה למזרח א"י הוא גבול התחלת המזרח, ומעט רחוק משם למזרח הוא סוף המערב.]

[ח'] **ומעתה** לפי הקבלה והמסורה מרבותינו ז"ל כי רגע ראשונה מתחלת תנועת המאורות כיח ג' שעות על יום ד' באופק ירושלים כניל, דסדר זמנים ה" קודם לכן כדאיתא במד"ר בראשית וא"כ בזו הרגע ה" חצות יום ד' במקום מעמד מרכז החמה, וכוא במעלה מ"ה למזרח ירושלים, ובמקום אופק ירושלים, וכוא במעלה צ' למזרח ירושלים, ה" אז ט' שעות על יום ד', עד אשר במקום קליה למזרח ירושלים, שכיח רכ"ה למערב ירושלים, ה" בזו הרגע כבר שקיעת החמה של יום ד', דכא זה פשוט דבכל מקום שכי' פושט שם אור החמה ותנועתה כבר ה" שם יום ד' על אופקים הכס כמפורש יולא בתוכ"ק ורק ה" שונים המקומות בענין שמוש החמה ציוס ד' הראשון של ז"י, דבירושלים ה" נחסר משמוש החמה ציוס ד' הראשון מוי"ב ג' שעות, ובמקום 45° למזרח ירושלים ה" נחסר ר' שעות, ובמקום האופק במעלה 90° למזרח ירושלים ה" נחסר ט' שעות, עד שבמקום 135° למזרח ירושלים ה" נחסר י"ב שעות חסר רגע, ועכ"פ כיון שכי' משמשת החמה במעלה 135° למזרח ירושלים, רגע סמוך לשקיעה

[ז'] **בירושלמי** ר"ח [פ"ב ה"ד] שכיח חלוקת ברא הקצ"ח שישתמש בהן העולם קפ"ב במזרח וקפ"ב במערב ואחד באמצעו של רקיע שממנו יולא בתחלת מעשה בראשית ע"כ, וכדי לדעת על אחת נקודת צקו אורך הארץ מכוון אמצעו של רקיע שכי' שם חלות היום ברגע התחלת תנועת המאורות אשר מזה יתוודע לנו כי ברחוק רובע כדור משם שכיח צ' מעלות למזרחו, היא מקום השתתפות של תחלת המזרח ואחרית המערב, עליו להקדים קבלת רבותינו ז"ל בעת רגע התחלת תנועת המאורות, כובא בלבוש החור [סי' תכ"ט] שכתב כי רבותינו ז"ל קבלו העת והרגע שבו נתלו המאורות בראשית, ושכי' ציוס ד' ג' שעות על היום מפני שלעולם ג' שעות על היום החמה היא בעילומה של זריחה וכבר ידענו שכל מע"צ במלואם ובציונם נבראו, וא"כ החמה והלבנה נבראו ג"כ בעת מלואתם שכיח ג' שעות על היום יע"ש, וכן כתב המפרש להקיה"ה לברמב"ם ז"ל [פ"ט ח"ג] בשם קבלת קדמוניו ז"ל כבר העתיקו קדמוניו שתקופת השרי שכיח קודם מולד אדכ"ר כיח בשלש שעות ציוס רביעי, קודם מולד אדכ"ר יום א' כ"ג שעות לפי ששמש נבראת בכ"ח באלול בליל ד' בתחלת שעה ראשונה ולא התחילה בתנועה עד ג' שעות מיום ד', עכ"ל

כרכ"ל נ' אבון תייב האון 3-גזרעאן 33

א ג נ ה ס ה ר ת י ז

הארץ על המים וראה שם עוד לדה נ"ו ע"ב ד"ה חוק, ודה נ"ט ע"א ד"ה נטל ד"ה לים הגדול].

- 7 היוצא מכל דברינו הוא שאלבא דכולי עלמא התחלת היום הוא בתחלת הישוב המזרחי אלא שלהכודי והרז"ה הוא במקום שהישוב הוא שש שעות בדיוק למזרח ירושלים ואילו להראב"ח והיסוד עולם התחלת היום הוא בתחילת הישוב הקצוני שהוא יותר משבע שעות מזרח מירושלים, וגם י"ל עוד שלכולי עלמא הישוב העליון הוא מאה ושמונים מעלות שהוא חצי כדור העליון אלא שלהרז"ה ירושלים היא טבור הישוב העליון — וממילא היא טבור הארץ — ואילו להראב"ח והיסוד עולם טבור הישוב העליון הוא כשעה ועוד למזרח של ירושלים וחשבון ק"פ מעלות של הישוב מתחיל בשש שעות מזרחית מטבור הישוב, וגם י"ל שאלבא דכולי עלמא תחילת היום תלוי בתלית המאורות או בהשקיעה הראשונה או בהזריחה הראשונה ולדעת הראב"ח נתלו בטבור הארץ ולדעת היסוד עולם בטבור הים ולדעת הכודי והרז"ה או בירושלים או בטבור הים (שהוא לפי הגדרתם ק"פ מעלות מירושלים). ולדעת כולם י"ל שקו התאריך הוא קו ישר ולהרז"ה והכודי הוא חותך היבשה והים, ולהראב"ח והיסוד עולם ההתחלה הוא בתחילת הישוב המזרחי הקיצוני. וגם לדבריהם י"ל שמושכין קו ישר מצפון לדרום וחותכין הים. (והנה מה שאמרנו טעם חדש בדעת הראב"ח, לעיל, דלהכי אנו מתחשבין עם הישוב לענין הראיה משום דכל הישוב העליון יש לו דין ארץ ישראל הואיל ועד לשם הבטיחנו הקב"ה שיושם גבול א"י ואף על פי שעדיין לא ניתן לנו יש לומר דהוא עיקר החשיבות של הישוב העליון ולכן מתחשבת ההלכה עם הישוב העליון לענין התחלת היום ואולי גם הכודי והרז"ה מודים לזה, — ורק לענין ראייה סוברים שאינו תלוי בא"י — רק שסוברים שאין התחלת הישוב העליון אלא תשעים מעלות מירושלים וכאמור לעיל אלא שיש לעיין אי גם מזרחה לירושלים עד הים יש לו דין א"י, ועיין מה שהבאתי [לעיל צד שצ"ו] מהאפודי, ועיין בספר באר משה מ"ש בענין עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות, והתבונן בזה).
- ובטעם שיטת הראשונים שחושבין שטבור הארץ הוא משוך קצת למזרח מירושלים י"ל שסוברים כן מטעם הפשוט שכן הוא נראה המציאות שהישוב אינו נמשך למערב ירושלים יותר מס"ו מעלות, ואמנם הרז"ה אינו סובר כן שהרי כתב וארבע נקודות אשר בקו הסובב את אורך הארץ הראשונה קצה המזרח ויושביה השוכנים על שפת ים אוקיאנוס במזרח והנקודה השנית היא שכנגדה היא קצה המערב ויושביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיאנוס במערב והנקודה השלישית היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות האלה של פני כל הארץ והיא נקראת טבור הארץ ויושביה הם יושבי ירושלים וכל ארץ ישראל והנקודה שכנגדה מתחת לארץ וגם היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות והיא נקראת טבור הים או לב הים או נקודת תהום. ויש בין כל נקודה ונקודה

מארבע נקודות אלו עד הנקודה שכנגדה מרחק מהלך י"ב שעה באורך הארץ כפי ההקפת הגלגל עליהם. ומכל נקודה אל נקודה הסמוכה לה מהלך ו' שעות באורך הארץ מהקפת הגלגל עליהם והמשל וכו', הרי שסובר מפורש שהישוב העליון נגדר במדה שא"י הוא טבור הארץ שהוא — משש שעות למערב א"י וכשש שעות למזרח א"י, וא"י באמצע — ולדבריו צ"ל הא דחשיב סוף מערב הישוב ו' שעות מירושלים הוא משום דנמצאים איים בתוך הים בסוף המערב שהם רחוקים מסוף המערב שתי שעות כמה שכתב התשב"ץ (שכבר הבאתי דבריו למעלה צד ל"א אלא שהתשב"ץ כתב שם כ"י ידוע הוא כי יש מקצה מזרח עד קצה המערב מהלך י"ב שעות" וכו', ושוב כתב שם לענין חשבוננו אבל יש איים בתוך הים בסוף המערב שהם רחוקים מסוף המערב מהלך שתי שעות, והיינו שהתשב"ץ קאי שם לפי הסכמת הידיעה שכס"ו מעלות מערב מירושלים הוא סוף הק"פ מעלות של הישוב העליון ולכן מצא בחשבוננו עד בשתי שעות ישוב אבל להרז"ה י"ל ששם הוא סוף הישוב העליון המתחיל שש שעות מזרח מארץ ישראל ומסתיים בשש שעות מערב לארץ ישראל וזה נכון מאד ושוב לא נצטרך לדחוק ולומר שפידוש של הרז"ה מוסב לפי היבשה שהיתה בזמן של בעלי התלמוד ואח"כ נשתטפה קצת ממערב הישוב אלא שהישוב של האיים מצטרף לחשבון השש שעות של הישוב המערבי.

ונראה דגם לדעת היסוד עולם הקו התאריך הוא קו ישר שש שעות מטבור הארץ והקו התאריך באמת חותך את הים שש שעות מטבור הארץ שהוא שבע שעות ותרי"ב חלקים מזרח מירושלים ועל זה יסד שם כל חשבונותיו, ומש"כ החזון איש שקושיית היסוד עולם הוא שיהיה השבת מתחלפת לשני שכנים זה אצל זה, שקושיא זו של היסוד עולם מכריח דעת היסוד עולם היא דקו התאריך הוא קו המבדיל בין יבשה לים דאי בטבור הים יתכן שנים על האניה ולזה שבת ולזה חול כבר כתבנו (למעלה צד נ"ו) די"ל דעיקר קושיית היסוד עולם מזה שיהיה הסתירה בין שני שכנים בהתחלפות השבת הוא רק ביבשה שהוא מקום ישוב ולא בים שאינו מקום ישוב בקביעות, ונראה שכן הוא מוכרח שהרי היסוד עולם אומר דלהכי מתחיל היום בקצה המזרח משום כשתלה ב"ה החמה תלה אותה בטבור הים ותחלת הזריחה היתה במקום התחלת הישוב המזרחי ושם הוא התחלת היום ומה שהתחיל האור להתפשט אח"כ אין זה שייך כלל לתאריך היום שהרי סבבה אח"כ את כל הכדור ורק שהזריחה הראשונה היא שקובעת התאריך, וא"כ הרי ע"כ שהקו התאריך הוא קו ישר בדיוק שש שעות מטבור הארץ ושם הוא התחלת הישוב. ולפי זה נראה דגם הראב"ח וכל הראשונים סוברים כן דאל"כ הרי היה היסוד עולם מדייק שאין שיטתו מתאימה עם הראב"ח וכל הראשונים ומדהביא דבריהם והסכים עם שיטתו משמע מפשטות הדברים שדבריהם מתאימים עם שיטתו לגמרי, ועוד מהיכי תיתי שנימא שהם אינם סוברים כן שהקו התאריך הוא קו ישר כיון